

JURIIDILINE AJAKIRI

Õ I G U S

TOIMETUS:

R. Räägo
peatoimetaja

**E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, J. Kleesment, A.-T. Kliimann,
H. Kristal, E. Maddisoo, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots**

A. Mägi
toimetuse sekretär

S I S U.

Artiklid.

Vihalem, Hugo: Prokuura-volikirjade suhtes meil kohal- datavatest õigusallikatest (Lõpp)	209
Kitsing, J.: Uue Tsiivilseadustiku ruumiline kehtivus	219
Tjutrumov, I.: Väljaostuõigusest	229

Arutlused.

Ein, E.: Kolm Riigikohtu otsust abielulahutuse asjades	235
--	-----

Ülevaated.

J. K.; R. R.: Eesti-Läti-Leedu juristide büroo koosolekud Kau- nases ja Riias	248
--	-----

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas Tulumaksu seaduse § 21 täh. 1 käsitlemisel allesjääva kasu all tuleb arvata ettevõtte aruandes tema enda poolt näidatud kasu või maksu võtmiseks kindlaks tehtud kasu?	251
Kui keegi on rendivahekorra alusel mitme talu maadest maad kasustanud ja temal on juba eluasemeks hoonealuse ja õue- maa eraldatud ühe talu maadest, kas siis tuleb temale teiste talude maadest, mis on alla 20 ha, üldse maad eraldada? .	252
Kas linnavolikogu oma sundmäärusega, mis rajatud linnaseaduse § 108 p. 9-le, võib lubada teravilja ja teraviljasaaduste müüki turul ainult tegelikel tootjail põllupidajail nende oma saa- duste ulatuses?	252
Kas Maksukorraldamise seaduse § 145 järgi majandusminister on kohustatud kõik trahvide vähendamise palved Vabariigi Valitsusele esitama?	252
Kas väljaspool koosseisu sattunud kohtu-uuriijale tuleb maksta KS § 231 ³ alusel palka edasi kahe aasta jooksul, kui selle aja kestel ei peaks järgnema tema määramist uude ametisse? .	253

Prokuura-volikirjade suhtes meil kohaldatavatest õigusallikatest.

Hugo Vihalem.

(Järg.)

2. Olukord pärast kohtute reformi. On avaldatud arvamusi, et pärast kohtute reformi meil on toimunud Vene kaubandusseaduste usuaalne retseptsioon (ka kaupluse volitustesse puutuv osas), mis olevat ka täiesti arusaadav, silmas pidades kaubandusõiguses valitsevat üldistumise tendentsi kui ka seda, et peale kohalikku kohtureformi komplekteeriti kohtud vene kohtunikudega, kes tundsid peamiselt vene õigust⁹⁹. Vene kaubandusseaduste usuaalse retseptsiooni vastu (eriti prokuura küsimustes) kõnelevad järgmised kaalutlused:

1) Vene õigus ei olnud iseenesest mitte vaenlik neile põhimõttele, mis fikseeritud Saksa üldises kaubandusseadustikus a. 1860 (ja hiljemini Handelsgesetzbuch'is 1897. a.), eriti mis puutuvad volitusvahekorra välisesse külge. Igatahes ilmneb vene kohtupraksises tendents arendada Vene kaubandusõigust Saksamaa eeskujul. Kuna Venemaal ärideregister puudus, siis anti kaubamajade poolt laialisaadetavatele tsirkulaaridele umbes samasugune tähtsus kui ärideregistri sissekannele: kolmandad isikud, astudes tsirkulaarides volinikuna tähendatud isikuga tsirkulaaris ettenähtud õiguslikku vahekorda, ei tarvitse enam nõuda volituse esitamist ega kontrol-

⁹⁹ V. N õ g e s, „Kaubaseltsinguile...“, vt. „Õigus“ 1930 — nr. 9, lk. 391 j. Samas tsiteeritud H. L u t z a u väide, et kaupluse volituse kohta käiv osa Vene Kaubandusseadustikust on usuaalselt retsepeeritud Baltimaade jaoks pisut enne või varsti peale kohaliku tsiviilõiguse kodifitseerimist, tohiks küll olla liialdatud, sest Riia linnakohtute praksis toetus prokuura küsimustes Saksa kaubandusõigusele veel a. 1868, 1869, 1878 ja 1887, nagu nähtub eespool-tsiteeritud otsustest (vt. märkmed 72—74).

lida volituse ulatust; on kaubamaja omanik vahepeal volituse ulatust piiranud, ilma et ta aga sellest uue tsirkulaariga oleks teatanud, peab ta ikkagi vastutama voliniku tegevuse eest, olgugi et viimane uue, kitsendatud volituse piiridest on üle astunud¹⁰⁰.

On iseloomustav senati seisukoht asjaajaja-direktori volituste ulatuse kohta. Tõendiks, et asjaajaja-direktor on õigustatud sõlmima seltsi nimel tehinguid seltsi asjade valitsemise alal, on kolmandate isikute jaoks juba see fakt, et antud isik on asjaajaja-direktor. Astub viimane sealjuures üle temale seltsi juhatuse poolt antud instruksioonidest, põhjustab see ainult kahjutasunõude seltsi poolt asjaajaja-direktori vastu — tehing ise jääb aga kolmandate isikute vastu seltsile kohustavaks¹⁰¹. Asjaajaja-direktor on seltsi volinik, seltsi juhatuse asendaja (zamestitel ego pravlenija); ta on küll kohustatud alistuma neile instruksioonidele, mis peakoosoleku poolt temale antud, kuid neil instruksioonidel, samuti ka juhatuse poolt temale antud volikirja piiramisel ei ole kohustavat jõudu kolmandate isikute suhtes, kes heas usus asjaajaja-direktoriga lepinguvahekorda on astunud temale usaldatud operatsioonide alal, olles teadmatuses tema volituste piirimisest. Juhul, kui asjaajaja-direktorile pole antud ei instruksioone ega ka volikirja, kuid tema nimetamine asjaajaja-direktoriks on üldiselt teatavaks tehtud, loetakse tema seltsi asjade valitsejaks ilma igasuguse piiramiseta; ta võib sõlmida seltsi juhatuse nimel tehinguid, mis kuuluvad seltsi ärioperatsioonide alasse, kusjuures tema poolt sõlmitud tehingud on seltsile kohustavad. Asjaajaja-direktor on seltsi organiks, kelle kaudu selts teotseb, ja selle tõttu asjaajaja-direktori tehingud operatsioonide alal, milleks seltsile luba antud, loetakse seltsi enese tehinguteks¹⁰².

Kui Vene kohtud Sise-Venemaa kaubanduslikes asjus võtsid omaks seisukohad, mille järgi asjaajaja-direktor nii mõneski asjas juba sarnaneb saksa prokuristiga, siis ei olnud ju Baltimail teotsevail kohtunikel mõtet siin juba väljakuju-

¹⁰⁰ Senati sel. 1892. a. nr. 40 — vt. Dobrovolski ja Ber., *op. cit.* I, nr. 52/38, lk. 55 j.

¹⁰¹ Senati sel. 1892. a. nr. 93 — *ibid.*, nr. 175/122, lk. 264.

¹⁰² Senati sel. 1906. a. nr. 1058 — *ibid.*, nr. 176/123, lk. 265 jj.

nenud prokuura-instituuti hävitada, et viimati koos Sise-Vene-
maaga selle juurde jälle kord tagasi tulla.

Kui meie tsiviilõigus ja meie hüpoteegiõigus on jäänud Vene mõjust peaaegu täiesti puutumata ja on isegi eeskujuks olnud Vene vastavatele seaduseelnõudele, siis tunduks küll arusaamatuna, kuidas möödunud sajandi teisel poolel võrdlemisi kõrgel tasemel seisnud kaubandusõigus oleks täiesti kapituleerunud vähemarenenud Vene õiguse ees¹⁰³.

2) Tunnustades Vene Ustav Torgovõi kehtivust meil ka kaubandusliikude volituste küsimuses, jääb arusaamatuks, miks meie notariaalpraksises on täiesti tundmatuks jäänud seaduse eeskiri, mille järgi volitused võivad olla ainult tähtajalised¹⁰⁴.

3) Kui Äride registreerimise seadus kõneleb prokuura-volikirjast, ilma et ta lähemalt selgitaks selle mõistet, siis peab sellest järeldama, et seadusandja arvates prokuura mõiste on küllaldaselt selgelt piiritletud kaubanduslikus tavaõiguses. Et aga vene õigus prokuura instituuti ei tunne (vt. eespool I, 4, *in fine*), siis saab see tavaõigus olla üksnes saksa päritoluga: isegi siis, kui me tunnustaksime Vene Kaubandus-seadustiku usuaalset retseptiooni pärast kohtute reformi, peaksime nüüd, pärast ÄRS kehtimapanekut, selle tavaõiguse arutusel olevas küsimuses kõrvale heitma, sest see prokuristi surrogaat, mida tundis vene õigus asjaajaja-direktorite näol, ei ole enam kohaldatav. Vene õigus ei jõudnud siiski nii kaugele, et ta oleks loonud voliniku, kelle volitused oleksid olnud seadusega fikseeritud ja piiramatud, mis prokuurale kõige iseloomustavam. Olid asjaajaja-direktorite volitused tsirkulaarides piiratud, siis pidid seda arvestama ka kolmandad isikud. Kui aga meie Äride registreerimise seadus näeb ette ainult prokuristide ees- ja perekonnanime ning koda-kondsuse teatavaks tegemise (§ 6 p. 4), siis kahtlemata siin eeldatakse, et prokuura sisu on konstantne ja kõigile teada.

---

¹⁰³ Meie ei pea unustama, et kaubandusliikude tabade väljakujundajaks on esmajoones kaupmeeskond. Viimane oli aga, nagu üldiselt teada, enamikus saksa soost, elas Saksamaalt sissetoodud õiguse ja traditsioonide alusel ja oli vist küll rohkem vastuvõtlik saksa kui vene kultuuri mõjudele. Et kohus kaupmeeskonna traditsioone ja tabasid oleks täiesti ignoreerinud, ei tundu TKS § 1805 lisa §§ 18 ja 19 tõttu kuigi tõenäosena.

¹⁰⁴ Ustav Torgovõi, §§ 39, p. 4, 41 ja 43; vt. ka märge 7.

Kui see nii ei oleks, siis puuduks ju üldse mõte prokuristi registreerida, sest ärideregistrist, mis on mõeldud esijoones kolmandate isikute jaoks, ei oleks neil ometi mingit kasu: nad teaksid küll, et NN on selle ja selle ettevõtte volinik, kuid missuguse ulatusega on tema volitused, seda peaks siis igal üksikul juhul ikka ja uuesti kontrollima (volituse ulatus võib ju iga silmapilk muutuda).

Et siin on mõeldud saksa prokuurat, ilmneb siis, kui võrdleme meie Äride registreerimise seadust (ÄRS) Saksa uue HGB-ga. ÄRS § 12, milles on väljendatud ärideregistri usaldatavuse põhimõtte, vastab muidu sõnasõnaliselt HGB § 15-le, ainult meie seadus ei tunne ärideregistrisse kantavate asjaolude väljakuulutamist¹⁰⁵. Ka teised prokuura kohta käivad ÄRS §§ vastavad Saksa HGB-le, mille ainejaotus on küll pisut teissugune, sisu aga selles küsimuses sama¹⁰⁶.

4) Mis puutub nüüd meie seadusandja seisukohta Vene Ustav Torgovõi kehtivuse küsimuses meie territooriumil, siis käesoleva arutelu alguses toodud eestiaegsed seadused, mis muudavad ära teatavad osad Vene Kaubandusseadusest, kuuluvad peaaesjalikult mereõigusse¹⁰⁷ ja ülejäänud osas korraldavad mõningaid küsimusi avaliku õiguse alalt, — kaubanduslike volikirjade kohta nad ei käi, ning selles osas meie eestiaegsetes kaubandusseadustes ei leidu mingisuguseid viiteid Ustav Torgovõi'le. Viited teistele osadele ei tõesta aga veel just selle osa kehtivust.

5) Riigikohus on küll tõsitanud, et Kaubandusseadustik (Ustav Torgovõi) kui eriseadus tuleb tarvitusele võtta BES ees ja et BES § 4266 märkus viitab just Vene Kaubandusseadustikule (vt. eespool, lk. 162). Siin tuleb aga silmas pidada seda, et kõrgema kassatsioonikohtu seletused TKS § 815 mõtte kohaselt kuuluvad kohaldamisele üksnes analoogilistes asjades; sagedasti tuleb arvestada isegi konkreetse faktilise materjali sarnasust või erinevust¹⁰⁸. Peale selle on mõeldav, et iga kord otsuse põhised ei ole küllalt täpsad: on tahetud võib-olla öelda vähem, kui tõepoolest öeldud on. Riigikohtus arutusel olnud kaubanduslikud asjad, kus on

¹⁰⁵ Usuaalselt toimub see siiski „Kaubandus-Tööstuskoja Teatajas“.

¹⁰⁶ Vrd. HGB § 53 ja ÄRS. § 4 pp. 4 ja 5, § 5 pp. 6 ja 7, § 6 p. 4, § 9.

¹⁰⁷ Nägime eespool, et selles osas tunnustati Vene Ustav Torgovõi'd ka Riia kohtute praksises.

¹⁰⁸ Vt. Ex-Vene Senati tsiv. kass. dep. otsus 1868. a. nr. 326 jt.

kohaldatud Vene Kaubandusseadustikku, puudutavad aktsiaseltside ja osaühingute struktuuri, pangaarvete kindlustamise viise, komisjonilepinguid jne. ja ühenduses sellega Riigikohus on aru saanud BES § 4266 märkusest nii, et see juhatab Ustav Torgovõi — Vene Kaubandusseadustiku — juurde. Kaubanduslikkudesse volikirjadesse puutuvaid küsimusi Riigikohtu väljakuulutatud otsustes käsitletud ei ole, ja Riigikohtu otsuste põhistes ei leia meie ka väidet, et just BES § 4363 märkus (kaubanduslikkude volikirjade kohta) juhataks Vene Kaubandusseadustikule. Olgugi et mõlemad märkused on tekstilt ühesugused (mispärast § 4266 märkuse tõlgendamine peaks *eo ipso* selgitama ka § 4363 märkuse mõtte), ei saa meie siiski üksnes selle tõttu veel tunnustada, et Riigikohtu arvates Ustav Torgovõi kehtib meil terves ulatuses: meie ei tea nimelt, missuguses ulatuses küsimus Riigikohtus kaalumisel on olnud, kas on siin silmas peetud ainult neid institute, mis just konkreetselt tüliküsimusi on tekitanud, või on Riigikohus Vene Kaubandusseadustiku kehtivuse küsimuse meil tõepoolest terves ulatuses kõne alla võtnud. Seni kui viimane võimalus pole kindlalt põhjendatud, kaldume siiski tõlgendama Riigikohtu seisukohti kitsendavalt ja omistame Vene Kaubandusseadustikule kehtivust ainult neis küsimusis, kus Riigikohus on teda kohaldanud¹⁰⁹. Väärrib, näiteks, mainimist, et Riigikohus ühes teises otsuses tunnustab vaikides Saksa kaubandusõiguse kohaldamist¹¹⁰.

Siinkohal peaksin veel mainima Riigikohtu administratiiv-osakonna otsust 8. oktoobrist/ 1. novembrist 1935. a. A/S. „G. Scheel & Ko“ kasuprotsendimaksu asjas¹¹¹.

---

¹⁰⁹ Võrdluseks tuletagem meelde Riia ennereformiaegsete kohtute seisukohti ADHGB kohaldamise küsimuses Baltimail. Nagu eespool nägime, rõhutatakse korduvalt, et see seadustik meil kehtivust ei oma, ja et teda võetakse arvesse ainult seevõrra, kui võrra tema sätted põhinevad üldisel kaubandusõigusel. Ja ometi on vaikides retsipeeritud prokuura instituuti, olgugi et see ei põhine üldisel õigusel. Nüüd võiks aga juhtuda analoogiline nähtus, ainult ümberpöörduvalt: oletades, et Riigikohus peab Vene Ustav Torgovõi'd meil seni terves ulatuses kohaldatavaks, võib oletada ka seda, et kui küsimus tekiks kaubanduslikkude volituste kohta, võiks juhtuda, et Vene Kaubandusseadustikust minnakse siis vaikides mööda ja kohaldatakse norme teissuguse päritoluga (vrd. märke 3).

¹¹⁰ Vt. märke 3.

¹¹¹ Vt. „Kaubandus-Tööstuskoja Teataja“ 15. dets. 1935. a., nr. 24, lk. 524 j.

Sellest otsusest nähtub, et A/S. „G. Scheel & Ko“ oli 1931. a. detsembrikuul koostanud koduse dokumendi, mille põhjal teatavaile pangaametnikele anti õigus kahekesi koos või ka üksikult, kuid siis koos ühe juhatuseliikmega, juhatada ilma erandita ja kitsendusteta kõiki firma kaubanduslikke ja teisi asju, välja anda firma nimel vekslid, jne. See kodune dokument varustati kahe direktori allkirjaga ja hoiti alal panga seifis. Äride registris on isikud kelle nimele dokument koostati, näidatud prokuristidena. Maksuametile sai see dokument teatavaks, ja selles dokumendis figureerivad isikud arvati 1933. a. kasuprotsendimaksu määramisel kõrgemasse administratsiooni kuuluvateks. Riigikohtule antud kaebuses A/S. „G. Scheel & Ko“ volinik muu seas väidab, et käesolevas asjas ei olewat üldse kindlaks tehtud volitusvahekorra olemasolu panga ja dokumendis märgitud isikute vahel, sest puuduvat tõendused vastava kokkuleppe olemasolust poolte vahel.

Riigikohus, tuginedes Krediitasutiste seaduse § 23 jj., leiab, et tähendatud normide järgi „ei saa panga kui krediit-asutise prokurist-volinikud mingil tingimusel iseseisvalt juhtida panga tegevust, sest selleks ei ole võimalik neile volitust välja anda, ja kui säärane ongi välja antud, siis on see tühine ja juriidilise efektita. Seepärast ei saa ka krediit-asutiste prokurist-volinikke lugeda võrdseks juhatuseliikmetega ega arvata neid kõrgema administratsiooni hulka kuuluvaks.“

Jättes siin kõrvale küsimuse, kas prokurist tuleb Äri-maksu seaduse järgi lugeda kõrgemasse administratsiooni kuuluvaks või mitte, peatume ainult lühidalt Riigikohtu motiividel selles osas, mis iseloomustavad prokuriste ja neile antavate volikirjade võimalikku ulatust.

Nagu juba eespool tähendatud, on igasugune volitus-vahekord kahepalgeline: ühest küljest tekivad siin vahekorrad volitaja ja voliniku vahel (nn. sisekülj), teisest küljest aga vahekorrad voliniku ja kolmandate isikute vahel (nn. väliskülj). Volikiri on mõõtuandev ainult väliskülje iseloomustamisel. Sisekülje määritleb teenistusleping või muu kokkulepe volitaja ja voliniku vahel.

On aga volitajaks juriidiline isik, siis tuleb siin arvestada veel kolmandat normide kompleksi — nimelt normistikku, mis määrab selle juriidilise isiku struktuuri, tema organid

ja nende kompetentsi. Siin tekivad omaette probleemid. Üks tähtsamaid on nimelt küsimus, kas juriidilise isiku organid võivad delegeerida neile seaduse või põhikirja järgi kuuluvat kompetentsi teistele organitele või koguni üksikutele füüsilistele isikutele. Mis puutub juriidiliste isikute siseellu, siis siin iga organ täidab oma ülesandeid nii, nagu see seaduses ja põhikirjas ette on nähtud. Ei saa siin juhatust täita neid ülesandeid, mis kuuluvad peakoosoleku kompetentsi, kuid ka peakoosolek ei saa juhatusest mööda minna. Kui juhatust peab juhtima panga tegevust, siis ei ole mõeldav, et ta selle ülesande täielikult kellelegi teisele usaldaks ja ise üldse koos ei käikski.

Iseasi on aga, kas juhatust peab juhatama ka kõiki pangaoperatsioone selles mõttes, et ta isiklikult neid sooritab ja igasugustes tehingutes panka vahenditult esindab. See oleks vähegi suurema ja võib-olla mitmesse keskusse laialivalguva tegevuse puhul hoopis võimatu. Läbikäimises kolmandate isikutega esindavad panka selleks volitatud isikud. Kui nüüd need volinikud oleksid õigustatud sooritama panga nimel ainult volikirjas eriti mainitud tehinguid, ning pank ei vastutaks volinikkude tegevuse eest, kui nad oma volituse piiridest üle peaksid astuma, tekiks ju kolmandatele isikutele võimatu olukord: nad peaksid iga üksiku tehingu juures kontrollima vastava ametniku volituse ulatust, riskides vastasel juhul sellega, et neil võib jääda ainult nõudeõigus vastava ametniku vastu isiklikult. Kuid nii ei olegi see mõeldud. Kui Kreditasutiste seaduse § 26 lg. 2 nõuab, et „alla kirjutama õigustatud ja volitatud isikute nimestik ja nende allkirjade proovid pannakse panga ruumes nähtavale kohale“, siis on sellega panga klientidele antud võimalus kontrollida pangast saadud dokumendil leiduvaid allkirju, oleks aga ekslik sellest järeldada, et klient peaks veel selgitama, missuguste toimingute juures üks või teine allkiri pangale kohustav on. Ainuke kitsendus seisab selles, et iga dokument peab kandma kaht allkirja — s. o., et volinikud võivad teotseda ainult kahekesi koos. On aga ühel dokumendil kahe allkirjaõigusega isiku allkirjad, tuleb seda dokumenti lugeda pangale kohustavaks, kuigi allakirjutajad neile juhatuse poolt antud instruktsioonidest on üle astunud. Ühe sõnaga — kui pangaametnikule on antud allkirjaõigus, siis on ta kolmandate isikute ees õigustatud alla kirjutama kõiki-

dele dokumentidele, mis panga operatsioonidega seoses. Ma usun, et seda tunnustavad ka krediitasutised ise.

Kui nüüd Riigikohus kõnesoleva otsuse motiivides on mõelnud „panga tegevuse iseseisva juhtimise“ all panga sise-elu korraldamist, juhatuse esindamist peakoosoleku ees jne., siis võib sellega nõustuda. Et aga motiivides on juttu volikirja väljaandmisest, siis näib, et Riigikohus on mõelnud just volitusvahekorda ja eriti selle välist külge. Niisuguse seisukohaga ei saa aga päri olla. Prokuristi instituut on pangas lihtsalt paratamatu nähtus. Ainuke tagatis pangaomanikule prokuristide kuritarvituste vastu on kollektiivklausel.

6) Nagu alguses tähendatud (vt. lk. 162 j.), meie õigusteaduslikus kirjanduses on väidetud Vene Kaubandusseadustiku retseptsiooni ka kaubanduslike volikirjade suhtes¹¹². Et see väide rajaneb peaaesjalikult meie seadusandluses ja Riigikohtu praksises ilmsiks tulnud seisukohtadel, mille suhtes me eespool teatavaid kahtlusi esile tõime, siis ei saa me võtta seda väidet kui kõigiti ümberlukkamatut. Pealegi tõsistab V. Nõges oma artiklites, et kuna Vene eraõiguslikud kaubandusseadused ei kehti siin subsidiaarõigusena, vaid on ainult usuaalselt retsipeeritud, siis võime lakata neid tarvita-mast, võime asendada neid teiste modernsemate seaduste usuaalse retseptsiooniga, ilma et seniseid norme tarvitseks muuta seadusandlikul teel¹¹³; taba kehtib ainult seni, kuni tema kohaldamist õiguslikult tähtsaks peetakse¹¹⁴.

7) Ülaltooduga täielises kokkukõlas on Tallinna Börsikomitee poolt 22. juunil 1927. a. (s. o. varsti pärast Äride registreerimise seaduse kehtimapanekut) registreeritud ja ka Kaubandus-tööstuskoja poolt omaks võetud taba prokuristi mõiste kohta, mis ilmsesti on Saksa päritoluga. Võrreldes seda taba Saksa HGB-ga leiame, et kokkusattuvus on peaaegu täielik¹¹⁵. Vahe on ainult selles, et meie tava järgi

---

¹¹² Vt. V. Nõges, „Kaubaseltsinguile...“, „Õigus“ 1930 — nr. 9, lk. 391 j.

¹¹³ V. Nõges, Kaubandusõiguse allikaist Eestis, „Õigus“ 1930 — nr. 5, lk. 214.

¹¹⁴ V. Nõges, „Kaubaseltsinguile...“, „Õigus“ 1930 — nr. 9, lk. 392.

¹¹⁵ „Prokuristi“ all mõistetakse harilikkude kommete järgi isikut, kellele on antud volitus, mille põhjal ta on õigustatud kõiki juriidilisi toiminguid sõlmima ja täitma, mis mingisuguse kaubandusliku ettevõtte juhtimisega seotud. Selle hulka kuulub muu seas ka esinemisõigus koh-

prokuristil ei ole õigust alla kirjutada bilansse ja inventuure, ega ettevõtet müüa ja likvideerida, mis kitsendusi Saksa õigus ei tunne. Kõnesolev taba ei kõnele küll prokuura registreerimisest ärideregistris, kuid ÄRS vastavate normide tõttu ei ole selle momendi rõhutamine tavaõiguslikus normis enam vajalikki.

Tähelepanu väärrib veel see, et meie oleme kaasa teinud saksa kaubandusõiguse arenemiskäigu. Kui Riia ennereformiaegsed linnakohtud kohaldasid prokuuraga seotud küsimusi Saksa üldist kaubandusseadustikku a. 1860 (ADHGB), siis nüüd niihästi ÄRS kui ka eeltähendatud taba prokuristi mõiste kohta rajanevad juba Saksa kaubandusseadustikul 1897. a. (HGB).

*   *
*   *

Ma arvan, et silmas pidades kõiki eespool toodud põhi-
seid meie mitte üksnes võiksime (vt. eespool p. 6), vaid

tus volitaja nimel (HGB § 49 lg. 1). Ainult üksikud toimingud on sellest välja arvatud: 1) kinnisvarade müük ja koormamine hüpoteekidega (HGB § 49, lg. 2), 2) bilansside ja inventuuride allakirjutamine, 3) ärijuhtimisega mitteseotud toimingud, näit. terve ettevõtte müümine, likvideerimine jne.

Prokuristi volitust võib lepinguliselt (*ex contracto*) kitsendada ja nimelt järgnevalt:

1) Terve volitus võib puudutada ainult üht osa äriettevõttest, kui see osa (filiaal) iseseisvalt ja iseseisva firma all töötab (HGB § 50, lg. 3);
2) selle läbi, et volitus mitmele isikule ühiselt antakse, kes siis ainult üheskoos toimida võivad, nn. ühisprokuura (Gesamtprokura) (HGB § 48, lg. 2).

Prokuura-volituse andmine on kehtiv volikirja allakirjutamise päevast. Kui volitaja ja prokuristi (voliniku) vahel suurema tähendusega kitsendused lepingu põhjal on kindlaks määratud, siis puudutavad need ainult volitaja ja prokuristi vahet; kolmandate isikute suhtes tuleb niisugused kitsendused kehtivusetuks lugeda (HGB § 50, lg. 1).

Prokuristi volitus lõpeb neil seadustes ettenähtud üldjuhtumitel, mis käivad iga volituse kohta; eriti lõpeb prokuura järgnevatel kordadel:

- 1) prokuristi lahkumisega ettevõtte teenistusest;
- 2) volituse tühistamisega volitaja poolt, kes igal ajal on õigustatud volitusi tagasi võtma (HGB § 52, lg. 1);
- 3) ettevõtte likvideerimisega ja
- 4) konkursivalitsuse sisseseadmisega.

Prokuristidele annab volitusi välja ettevõtte juhatus. Tavakohaselt ei nõuta erilist lepingut, vaid prokuura hakkab kehtima tema väljaandmise päevast (väljavõtte Kaubandus-Tööstuskoja kirjast 31. III 36 nr. 29 212 minu harvendustega ja minu viidetega HGB-le).

peaksime otsekohe igasugused kahtlused kõrvale heitma ja prokuura-volikirjade juures sirgjooneliselt ja järjekindlalt kohaldama saksa kaubandusõiguse vastavaid norme.

Soodustades omalt poolt Saksa kaubandusseadustiku vastavate osade usuaalset retseptiooni, võime aga olla kindlad, et see meie õiguslikule kultuurile kasuks tuleb — on ju saksa kaubandusõigus juba möödunud sajandi keskpaigast peale olnud Euroopas juhtival kohal¹¹⁶. Sellega jätkaksime mitte üksnes Riia linnakohtute poolt loodud traditsiooni, vaid aitaksime ka ellu viia Tallinna Börsikomitee poolt registreeritud ja Kaubandus-Tööstuskõja poolt omaks võetud taba, talitades seega ka seadusandja arvatava tahte kohaselt¹¹⁷.

---

¹¹⁶ Šeršenevitš, *op. cit.* I, lk. lk. 41 jj., 118 jj.

¹¹⁷ Nagu nähtub III Riigikogu III istungjärgu protokollide lisast nr. 29 veerg 215 j. (üldkomisjoni seletuskiri Äride registreerimise seadusele), on Riigikogu üldkomisjon ÄRS eelnõu läbivaatamisel küll teadlik olnud selles, et prokuura-volikirja ulatus ja iseloom ei ole meil kehtivates seadustes fikseeritud; ta on aga siiski prokuura mõiste jätnud defineerimata ka arutusel olnud ÄRS eelnõus, olles arvamusel, et see instituit on tege-likult tavaõiguslikul alusel juba välja kujunenud, ja et meil ärielus on „prokuura kohta maksev olnud väga ühesugune arusaamine ja tarvitamisviis... Tekivad aga mõnesugused lahkarvamised või arusaamatused, siis võib kaubandus-tööstuskoda, kelle ülesandeks on ka kaubanduslike kommee ja mõistete selgitamine ning registreerimine, lahkarvamisi ja arusaamatusi selgitada ning küsimusi ühtlustada“.

Ei saa igatahes öelda, et prokuurasse puutuvad küsimused oleksid tänini päris selged olnud. Märkmes 115 tsiteeritud taba registreeriti ka alles pärast ÄRS kehtimapanekut ja on üldiselt vähe tuntud, kõnelemata selle konsekventsest kohaldamisest. Võtame või, näiteks, küsimuse: kas kaubanduslikud juriidilised isikud on õigustatud välja andma prokuura-volikirju (kaubanduslike üldvolikirju), jaataval korral kas ainult asjaajaja-direktoritele, või ka juhatuseliikmetele ilma asjaajaja-direktori kvalifikatsioonita, või üldse aktsiaseltsi teenistuses olevatele isikutele, kuigi need ei kuulu ei juhatusse ega ole ka nimetatud asjaajaja-direktoriteks? Kas siin tuleb silmas pidada iga juriidilise isiku põhikirja ja võimaldada prokuurade väljaandmist ainult põhikirjas ettenähtud piirides (vrd. näiteks A/S. „Tartu Aiavilja Ühisuse“ põhikiri § 28, RT Lisa 1922 — nr. 141/142; Tartu telefonivabriku aktsiaseltsi põhikiri § 27, RTL 1930 — nr. 96; Tööstus-Kaubandus aktsiaseltsi Sfdol Company põhikiri § 25, RTL 1931 — nr. 1)? Küsimus vajaks küll omaette arutlust, näib aga, et prokuura väljaandmine ei olene sellest, kas põhikiri seda ette näeb või mitte (vt. ÄRS § 6, p. 4, vrd. HGB § 238 ja ka tekstis lk. 211 jj. toodud kaalutlusi). Põhikirja klausel, mille järgi juhatusele antakse õigus välja anda ühele juhatuseliikmele või asjaajaja-direktorile üldvolikirja, võis olla tarvilik Vene oludes, kus prokuurat ei tuntud — vt. näiteks Põhja Aurulae-

Käesolevat arutlust kokku võttes jõuame järgmistele tulemustele:

1) Prokuura-volikirjade ulatus ja iseloom on meie kaubandusseadustes fikseerimata.

2) Kaubanduslikus tavaõiguses on prokuura instituut tuntud. Vastavad normid ei ole tekkinud mitte vene päritoluga kaubandusseaduste usuaalsest retseptisioonist, vaid rajanevad saksa õigusallikatel, mispärast Vene Kaubandusseadustik ei ole meil, vähemalt selles küsimuses, kohaldatav.

3) Seetõttu prokuura-volikirjadega seotud küsimustes tuleks jälgida Saksa uuemat seadusandlust, kohtupraksist ja teooriat.

Uue Tsiviilseadustiku ruumiline kehtivus.

J. Kitsing.

1. Eesti peatselt valmiv Tsiviilseadustiku eelnõu on äranud meie juriidilises kirjanduses võrdlemisi vähest tähelepanu. Ajakirjas „Õigus“ on ilmunud ainult üksikuid, fragmentaarseid ülevaateid üksikuist instituutidest, kuna süstemaatilisemaist kriitikaist on ainsaks vahest prof. D. Grimmi arvustus, mis meie teadmise järgi pole veel lõppkujul valminud ja seegi ilmunud osa on vaid piiratud eksemplarides saadaval. Üksikud ülevaated ja arvustused ajakirjanduses on aga arutluste objektiks valinud alad, millistel puhtpraktiline tähtsus, nagu perekonnaõigusest abikaasade varaõigus, kihluse instituut, kinnisvarade omandamine aegumisvalduse

---

vanduse Seltsi põhikirja § 53 — D. K. Lavrentjev, Torgovoje pravo, Moskva 1913, lk. 382 — ja põhikirjade kavad V. Maksimov, Zakonõ o tovarištšestvah, Moskva 1911, lk. 353 (§ 37), lk. 374 j. (§ 38), lk. 402 (§ 74). Meile tundub aga nüüd säärane klausel anakronismina.

Prokuura mõistega lausa vastuolus on aga meil praksises tarvitusel olev klausel, mis seob prokuura ulatuse põhikirjaga ja peakoosolekute otsustega (vt. artikli algus, lk. 161).

Mis puutub eriti tekstis lk. 213 jj. mainitud protsessis A/S. „G. Scheel & Ko“ voliniku poolt ette toodud väitesse, et selles asjas ei olevat üldse kindlaks tehtud volitusvahekorra olemasolu (olgu et isikud, kelle nimele dokument koostati, on ärideregistris näidatud prokuristidena), siis peab tähendama, et see väide ei ole ARS § 12 tõttu üldse mõeldav.

põhjal jne. Seevastu puhtteoreetilised küsimused, eriti üld-
ossa kuuluvad, on süstemaatiliselt täiesti käsitlemata jäänud.

Uus Tsiviilseadustik oma ehituselt ja sisult on sootuks
erinev meie Balti Eraseaduse kolmandast köitest. Selle sea-
duse kehtimahakkamisel tuleb meil luua oma uuele seadus-
tikule iseseisev doktriin ja sellepärast peaks õigustatud olema
ka iga killuke selle seadustiku analüüsimisel, sihtide ajami-
sel ja juhtmõtete püstitamisel.

2. Käesoleva ülevaatega tahame haarata Tsiviilseadus-
tiku art. 1 ja ligemalt analüüsida tema sisu, eriti seetõttu, et
senised arutlused¹ on küsimust käsitelnud teatava määran-
i omavahel vastuoluliselt ja samuti juhtmõtetel, mis ei ühti
nii välismaade kui ka Balti Eraseaduse doktriiniga.

Uue Tsiviilseadustiku eelnõu art. 1 kõlab:

„Käesoleva seadustiku eeskirjad on maksvad Eesti Vaba-
riigi kogu maaalal ja kõigi tema elanikkude kohta, seaduses
tähendatud eranditega.“

Selle artikli kohta, vaatamata tema näilisele lihtsusele,
on ülaltähendatud kommentaatorid andnud aga erinevaid
seletusi.

U. Lender leiab, et art. 1 on väljendatud meie Tsiviil-
seadustiku konfliktnormide peapõhimõtte, nimelt kohaliku
seaduse eesõigustatud kehtivus, et art. 1 andvat meile üld-
konfliktnormi, mida tulevat rakendada, kui erandid (perso-
naal- ja asukoha-seaduse konfliktnormid) ei määra teissugu-
selt. Sellekohaselt, kui konfliktnormid, mis väljendatud artik-
lites 2—15, ei andvat selgust välisseaduse kehtivuse kohta,
siis olevat kehtimas lokaalne, s. o. Eesti seadus².

Prof. Uluots jällegi leiab, et art. 1 väljendab vastuse
probleemile, kas siduda Tsiviilseadustiku normide kehtivust
territoriumiga: „tunnustades seaduse normid seega kehti-
vaiks kõigi isikute kohta, kes vastaval territooriumil elavad
(elukoha- ehk domitsiilprintsip), või isikutega nende nat-
sionaalriikliku kuuluvuse järgi (riikkondsuse- ehk natsionali-
teedi-printsip)³.“ Probleemi lahendab seletuskiri: „Teatavasti

---

¹ Vt. Seletuskiri Tsiviilseadustiku 1935. a. eelnõu nelja esimese
raamatu juurde. Koostanud prof. J. Uluots, lk. 16 jj. — U. Lender,
Rahvusvahelise eraõiguse normidest Tsiviilseadustiku eelnõus, „Õigus“
1936 — 3, lk. 136 jj.

² Lender, lk. 138.

³ Seletuskiri, lk. 16.

mõlema printsiibi kasuks tuuakse palju poolt- ja vastuväiteid, samuti ka riigid oma seadusandluses on jagunenud selles suhtes erinevatesse vastasleeridesse. Eestis on sajandite jooksul sellekohastel põhjustel kasutamisel olnud domitsiili-printsiip. Vabariigi kestel on mõningate rahvusvaheliste lepingute sõlmimisel sellest ka kõrvale kaldunud. Siiski tuleb silmas pidada, et natsionaliteedi printsiip on eluline peamiselt välise ekspansiooniga ning suure emigratsiooniga riikides, domitsiili-printsiip on eluline riikides, kus tegemist rõhkem sisserändamisega ning vastavate ohtudega. Neil kaalutlustel, olgugi, et eelnõus varem oli kaldunud natsionaalsuse-printsiibile, on Eestis õigem jääda ajalooliselt kujunenud ja praktiliselt otstarbeka ning tuntud domitsiili-printsiibi juurde⁴.“ Eelnevatel kaalutlustel ongi loodud art. 1.

Kas on nende autorite seisukohad õiged: nimelt ühelt poolt, et art. 1 olevat „üldkonfliktnorm“, mida tuleb rakendada juhtudel, kui erikonfliktnorm asetatud küsimusele ei anna vastust, ja teiselt poolt, et art. 1 demonstreerivat meile seadustiku koostajate seisukohta: tsiviilseadustikus kehtib „domitsiiliprintsiip“? Enne ülesseatud küsimustele vastuse andmist püüame selgitada mõningaid üldisi põhimõtteid normide ruumilise kehtivuse alal.

3. Rahvusvahelise õiguse põhialustest⁵ järgneb, et tunnustatakse riigi iseseisvust ainult tema härranduse (*Herrschaft, gospodstvo*) piirides. Selle härranduse piirid on antud riigi territooriumi ja isikute suhtes rahva näol. Iseseisev riiklik võim rahvusvahelis-õiguslikult ilmneb ühest küljest kui territoriaalne ülevõim ja teiselt poolt kui isiklik ülevõim.

Territoriaalse ülevõimu tõttu alluvad riigi territooriumil asuvad nii riigi omad kodanikud kui ka välismaalased selle riigi riiklikule võimule, teatavate eranditega välismaalaste suhtes (eksterritoriaalsus). Ülevõim isikute üle seevastu ulatub üle riigi territooriumi piiride: tema käsud järgnevad kodanikkudele nende viibimisel välismaal, kuid ka tema kaitse ulatub välismaale.

Riigivõimu sisemine sõltumatus ilmneb teiste riikide suhtes seadusandluse, kohtu ja halduse autonoomia näol iga riigi vaba teotsemise sfääris. Ent autonoomiat teostades ei tohi

⁴ Seletuskiri, lk. 16 jj.

⁵ Vrd. näiteks F. Liszt, *Meždunarodnoje pravo*, Riga 1923, lk. 81 jj.

riik hetkekski unustada, et ta pole isoleeritud ühik, vaid on suure üheõiguslike õigussubjektide (riikide) kogumi liige. Seepärast tuleb temal vältida kollisiooni teiste riikide autonoomiaga ja teisest küljest ka välismaisel riigivõimul on keelatud tungida tema territooriumi piiridesse, tema teotsemise sfääri.

Kõigist neist üldpõhimõtetest järgneb, et riigivõim saab seadusandjana teotseda ainult oma territooriumi piirides ja ainult sealviibivate isikute suhtes. Kui näiteks riigivõim annaks välja seadusi, mis kehtivad ka kõigi tema välismaal viibivate kodanikkude kohta, siis viimaste suhtes on nimetatud seadused teostatavad ainult seevõrra, kuivõrra nad on kokkukõlas vastava välisriigi, kodaniku viibimiskoha seadusega, või kuivõrra välismaine riigivõim võimaldab seadusandlikul riigivõimul oma õiguse teostamist kas kokkuleppe, rahvusvahelise viisakuse (*comitas*) jne. näol, või koguni kohustab oma kohut oma seadustes rakendama väliskodaniku kodumaist seadust.

Mitte alati pole riigivõim olnud nii tugev, et temal on ainuõigus olnud kogu riigi territooriumil teostada oma seadusandlust. Ajalooliselt, eriti keskajal kujunesid teataval väiksematel territoriaalsetel ühikutel, kohapealsetel võimudel (kaubalinnad, kirikuvürstid, hertsogiriigikesed jne.) kohapealne seadusandluse ja jurisdiktsiooni õigus. Eriliste soodustuste, privileegiumide mõjul said ka koguni terved rahvaklassid või rahvatõud⁶ nn. seisuslike õiguste tõttu eneste suhtes kehtima panna ja teostada eriseadusi.

Sellest kirevast ja mitmepalgelisest keskaegsest õiguslikust korrast päris Eesti Vabariikki esiteks suure hulga õigus-territooriume (*Rechtsgebiet*), linna- ja maaõigusi ja teisalt rea seisuslike õigusi ja eesõigusi, nagu rüütliõigus, vaimulikkude õigus, talurahva õigus jne. See pärand põlvnes ajast, mil riiklik kesk võim oli veel nii nõrk, et ei suutnud oma võimu koha peal teostada. Sellest nõrkusest oleme meie aga ühtlase rahvusriigi loomisega õnnelikult üle saanud ja see-

---

⁶ Nii näiteks praeguses Ungari tsiviilseadustes on rahvatõug Jász-kun, kelledel erilised seadused abielu varaõiguse jm. kohta. Vrd. Indokolás Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének a m. kir. Igazságügyminiszter által 1928. március 1-én az Országgyűlés elé terjesztett Törvényjavaslatához., I köide, Budapest, 1929. Väljaandja: Ungari Kuninglik Justiitsministeerium, art. art. 140—141 juurde.

tõttu võimelised ka ära kaotama üksikuid õigusterritooriume. Samuti on kaotatud meil ka seisused⁷.

Kõigil neil põhjustel, nagu näitab ka TS seletuskiri⁸, kaotab TS oma kehtimahakkamisel üksikud õigusterritooriumid ja seisuslikud seadused, luues selle asemele ühtlase õiguse kogu Eesti maa-ala ja tema elanikkude kohta, vaatamata viimaste riikkondsusele, seisuslikule või muule kuuluvusele⁹.

4. Tavaliselt on kaks moodust seadustikkude territoriaalse, ruumilise kehtivuse piiride määritlemiseks, nimelt, kas tehakse seda sõnaselgelt seadustikus endas või ka eriseadustes, või jäetakse selle määritlemine doktriini hooleks.

Meie Tsiviilseadustik, nagu ka Kriminaalseadustik (§ 4), on oma kehtivuse piirid määranud seaduses endas. Välisriikidest on sama rada käinud muu hulgas Brasiilia koodeks¹⁰, mille art. 1 kõlab järgnevalt:

„Seadus kehtib kogu Brasiilia maa-alal, tema territoriaalvetes ja ka välismaal, kuivõrra rahvusvahelise õiguse põhimõtted ja lepped säilitavad temale eksterritoriaalse kehtivuse.“

Teised seadustikud, nagu Saksa BGB, Šveitsi koodeks jt. ei määritle ruumilise kehtivuse piiri sõnaselgelt, vaid jäta-
vad selle doktriini hooleks. Kõikide nende seadustikkude kommentaatorid aga tunnustavad üksmeelselt seadustiku kehtivust ülaltähendatud ulatuses¹¹.

5. Kas Tsiviilseadustiku art. 1 seetõttu, et ta määrustab Tsiviilseadustiku ruumilise kehtivuse, on mingi konfliktnorm, või nagu U. Lender seda nimetab, „üldkonfliktnorm“? Vaatleme lähemalt konfliktnormi mõistet.

⁷ Seisuste kaotamise seadus 1920. a.

⁸ Lk. 16.

⁹ Seletuskiri lk. 17.

¹⁰ Código Civil brasileiro, emandato pel Dr. de Lacerda, 13 ed., Rio-de-Janeiro, 1926; saksakeelses tõlkes — Die Zivilgesetze der Gegenwart, Herausgegeben von prof. Dr. Heinsheimer, III köide, Brasilien, Código Civil. Mit Übersetzung, Einleitung und Anmerkungen. Unter Mitwirkung von Dr. Pontes de Miranda und Dr. F. Gericke, herausgegeben von Dr. Heinsheimer, 1928.

¹¹ Vrd. näiteks Saksa BGB suhtes: J. v. Staundingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch und dem Einführungsgesetze, VI köide. Einführungsgesetz, Erläutert von Dr. L. Kuhlenbeck. 1914, lk. 4 jj.

Rahvusvahelise eraõiguse normid (ka kollisioonnormid, ka konfliktnormid) peavad lahendama küsimuse, millist õigust kohaldada juhul, kui on tegemist õigussuhtega, mille suhtes tekib kahtlus erilistel põhjustel — nagu näiteks õigussuhet loov objekt ei asu riigis, kus asub kohtunik, või kui hagi on tekkinud või kuulub täitmisele teises riigis, või kui õigussuhtesse astujad isikud on mitme riigi kodanikud, peatuvad mitmes erinevas riigis või kõik koos või üksikult on muutnud oma riikkondsust või elukohta — kas tuleb siis kohtul kohaldada oma riigi õigust või võõra riigi õigust ja eriti millise võõra riigi õigust¹².

Teiste sõnadega: rahvusvahelise eraõiguse eeskirjad pole materiaalse iseloomuga, vaid ainult üksiku riigi õiguse kohaldamise pädevussätted. Nad reguleerivad vaid küsimust, millise riigi õigust tuleb antud juhul kohaldada.

Kollisioonnorm tavaliselt koosneb kahest osast, ühelt poolt määrustatakse teatavat liiki õigussuhte tüüpiline kombinatsioon¹³ ja teisest küljest näidatakse antud õigussuhte kohaldatav materiaalne seadus¹⁴. Sellepärast iga konfliktnorm peab sisaldama mingit küsimust ülesande esimeses osas ja teises probleemi lahendust, vastust. Lahendus seisab selles, et määrustatakse teatavate õigussuhte kohuslik side mingi (kas ühe või mitme) materiaalse tsiviilõigusliku normiga.

Kui nüüd rakendada eelnevad üldpõhimõtted TS art. 1 analüüsiks, siis lihtsamgi vaatlus näitab, et art. 1 pole konfliktnorm. Art. 1 ei määrusta üldse tüüpilisi õigussuhteid ja pole ka osundust materiaalsetele seadustele, mida valida tuleks. Sisuliselt ei luba sellist järeldust teha ka seadusandja tahe, kuna seletuskiri annab artiklile sootuks teise lahenduse¹⁵.

Küll aga vastavad sellistele tunnustele TS art. 2—15 ülaltoodud põhjustel, ja seetõttu on nad ka konfliktnormid.

Loomulikult ei saa sellistele eeldustele rajatud järeldused olla õiged ja toodud etteheited pole õigustatud selles osas. Järeldus, et „sellist üldkonfliktnormi ei tunne teised

---

¹² Staudinger, lk. 20 jj.

¹³ Näiteks Tsviiliseadustiku art. 3 „Abiellu astumise kohta on maksev“.

¹⁴ Art. 3 kummagi abielluja suhtes — tema elukoha seadus.

¹⁵ Seletuskiri, lk. 16 jj.

vastavad seadused...¹⁶ ei pea juba vormiliselt paika, sest näit. Brasiilia CC art. 1 on kujukas vastupidine näide ja sisuliselt pole ei Brasiilia kui ka TS art. 1 mingid üldkonfliktnormid. Ei pea paika ka järeldus, et erikonfliktnormi puududes tuleb käsitleda igal juhul Eesti seadust¹⁷. Nagu juba eespool tähendatud, meie konfliktnormide kirjeldavas osas on toodud ainult tüüpilisi õigussuhteid, nagu abielu sõlmimine¹⁸, abielu lahutus¹⁹, isiku õigus- ja teovõime²⁰, surnuks tunnistamine²¹, vanemlik võim²², pärandi avamine²³, lepingute sõlmimine²⁴ jne. Need on väga üldistatud tehingute vormid ja põlvnevad peaaegu täielikult Balti Eraseadusest. Viimastel aastatel on rahvusvaheline eraõigus teinud suuri edusamme, mille tulemused avalduvad ka uuemates seadustikkudes. Näitena võiks mainida, et meie 14 konfliktnormi asemel sisaldavad Poola 1926. a. rahvusvahelise eraõiguse eeskirjad 42, Liechtensteini Tsiviilseadustik üle 50, Tšehhoslovakkia Tsiviilseadus 51 artiklit, mis sisuliselt pealegi palju pikemad kui meie eelnõu.

Sellepärast on loomulik, et Tsiviilseadustiku konfliktnormide osas on palju tühikuid, mida tuleb täita TS rakenduseeskirjade alusel, nimelt kohaldades kombeõigust²⁵, seaduse analoogiat²⁶ või õiguse analoogiat²⁷. Sel puhul oleks aga U. Lenderi soovitatud rakendusviis hädaohtlik, nimelt kui rakendatakse igal juhul, kui seadustik vastust ei anna, ainult kohalikku seadust, sest nagu U. Lender väga õieti tähendab: „alles peale konkreetse õigusvahekorra kindlaksmääramist, peale tutvumist tema iseärasustega kohaldatakse seadus, mis selleks kõige sobivam“, mitte aga ei võeta mehaaniliselt „üldkonfliktnormina“ kasutamisele kohalikku seadust.

¹⁶ Lender, *op. cit.*, lk. 138.

¹⁷ Lender, *op. cit.*, lk. 138.

¹⁸ TS § 3.

¹⁹ TS § 4.

²⁰ TS § 2.

²¹ TS § 2 II lõige.

²² TS § 6.

²³ TS § 10.

²⁴ TS § 14.

²⁵ TS § 19.

²⁶ TS § 20.

²⁷ TS § 20 II lõige.

Ei saa öelda, et art. 1 oma redaktsioonilt ei annaks põhjust kahtlemiseks. Nimelt art. lõpp „seaduses tähendatud eranditega“ viitab sellele, nagu oleksid just järgnevad eeskirjad, §§ 2—15 mingid art. 1 erandid. Tegelikult pole nad omavahel õieti mingis seoses ja seetõttu tuleb vaadelda art. 2—15 täiesti iseseisvalt, sõltumatult art. 1-st. Sellepärast võiks art. 1 lõppu ka kustutada, kahjustamata sama art. selgust. Allesjätmisel võiks aga nende „seaduses tähendatud erandite“ all mõista muid, erandlikke seadusi, rahvusvahelisi kokkuleppeid ja seadusi, ja mõnel juhul ka konfliktnorme²⁸.

6. Jõuame nüüd teise, nimelt prof. Uluotsa seisukoha juurde, kus väidetakse, et art. 1 demonstreerivat meile Tsiiviilseadustiku truuksjäämist „domitsiilprintsibiile“.

Eespool toodud (l. 3) üldpõhimõtetest peaks ilmne olema, et üldpõhimõttena on kujuteldamatu säärane tsiiviilseadustik, milline ruumiliselt kehtiks seadusandja riigi kodanikkude suhtes ka siis, kui viimased viibivad välismaal, igakordses viibimiskohas. Sellise võõra „natsionaalse“ seaduse teostamine välisriigis praegusel ajal, ilma välisriigi võimu loa või sõnaselge ettekirjutuseta oleks jämedaim eksimus välisriigi suveräänsuse ja üldse rahvusvahelise õiguse põhimõtete vastu. Seetõttu ükski maailma tsiviliseeritud maade tsiiviilkoodeksitest ei sunni seda omi kodanikke kasustama väljaspool riigi piire. Küll lubati teostada mõningate suurriikide asumaades emamaa seadust, kuid sedagi teatavate kitsendustega. Näib sellepärast, et seletuskirjal poleks sel põhjusel mitte üldse alust üles tõsta „natsionaalset printsipi“.

Küll on aga umbes selline vahetegemine olemas rahvusvahelises eraõiguses konfliktnormide rakendamisel nn. personaal-pidemõiste alusel. Personaal-pidemõiste teatavasti on üheks pidemõisteks asetsemiskoha seaduse (*lex rei sitae*), asukoha seaduse (*lex loci*) jt. kõrval. Personaalpõhimõtte alusel tuleb konflikti puhul rakendamisele õigussuhtest osavõtva isiklik seadus (personaalseadus, *lex personalis*). Isikliku seaduse all mõistetakse kas *lex domicilii*, isiku elukoha seadust, või *lex patriae*, *lex originis*, *lex alligeantiae*, isiku natsionaalset, päritolu, riikkondsuse seadust²⁹.

²⁸ Vrd. Staudinger, *op. cit.*, lk. 4 ja käesoleva artikli lõpul 7. lõiget.

²⁹ A. Piip, *Rahvusvahelise õiguse süsteem*, Tartu, 1936.

Tavalisem personaalpõhimõtte rakendusala on isiku õigus- ja teovõime määramisel. Nimelt, kas tuleb välismaalase õigus- või teovõime määramisel arvestada selle riigi (või õigusterritoriumi) seadust, kus temal on alaline elukoht, või selle riigi seadust, mille riikkondsuses tema on. Saksa mõõdunud sajandi partikulaarõigus ja praksis, samuti õigusteoreetikud Savigny³⁰, Wächter³¹ pooldasid ses suhtes üldiselt domitsiili- (elukoha-) printsiipi, mis seisukohaga ühines ka BES koostamisel prof. Bunge³².

Mõõdunud sajandi teisel poolel, eriti romaani maades tekkis aga vool, mis pooldas personaalstatuudi määramisel isiku rahvuse seadust. See „natsionaalsuse“ põhimõtte, itaallase Mancini³³ ja belglase Laurenti³⁴ esitusele leidis laialdase poolehoidu kõigis sajandivahetusel loodavates seadustikkudes, nagu Itaalia, Saksa, Poola jt. uuemad.

Aja jooksul tekkisid natsionaalprintsiibi praktilisel teostamisel aga ettenägemata raskused, mis eriti pärast maailmasõda end oluliselt tunda andsid. Peale muude põhjuste tekkisid raskused koguni isiku kodakondsuse määrustamisel (Vene emigrandid ja muud kodakondsusetud) ja teiseks puudus sageli ülevaade isiku natsionaalsete, kodumaal kehtivate seaduste kohta. Raskesti olid nad kättesaadavad juba keeleliselt ja sealjuures ei tuntud ka natsionaalkohtute praksist küllaldaselt (näiteks Hiina, Türgi jt. seadustikud). Seepärast on õigustatult kahtlema hakatud „natsionaliteedi“ printsiibi üleskiidetud hüvedes ja juba hakkab kirjandus soovutama tagasi- pöördumist domitsiiliprintsiibi juurde. Eriti Balti riikidele, Eestile, Lätile ja Leedule soovitab seda prof. C. von Schilling³⁵.

Rõõmustaval kombel ongi meie Tsiviilseadustik personaalpidemõiste rakendamisel peatuma jäänud alalise elukoha — domitsiiliprintsiibi juurde ja vastavalt sellele kujun-

³⁰ Savigny, System des heutigen römischen Rechts, 8, 1849, 8—367.

³¹ Wächter, Ueber die Collision der Privatrechtsgesetze verschiedener Staaten. Archiv für die civilistische Praxis, 24 (1841), 230—311, 25 (1842), 161—200, 361—419.

³² Vrd. BES sissejuhatus, art. XXVIII.

³³ Mancini, Della nazionalità come fondamento del diritto delle genti, 1851. ja Journal, I (1874), 221—284.

³⁴ Laurent, Le droit civil international, I—VIII, 1880—1882.

³⁵ Dr. C. von Schilling, Wohnsitz oder Heimatrecht, Rigasche Zeitschrift für Rechtswissenschaft, 1931 a. 3 vihk, lk. 149 jj.

danud TS art. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11. Seletuskirjas toodud kaalutlused selle domitsiilprintsiiibi rakendamise kohta sobivad küll nende artiklite rakendamisel juurde, kuigi toodud näide: „natsionaliteediprintsiip on eluline peamiselt välise ekspansiooniga ning suure emigratsiooniga riikides, domitsiiliprintsiip on eluline riikides, kus tegemist rohkem sisse-rändamisega ning vastavate ohtudega“ pole praegusel ajastul enam kokkukõlas faktidega. Klassilisem vastunäide on just Inglismaa, kus pooldatakse domitsiiliprintsiipi.

7. Tsiviilseadustiku art. 1 rakendamine³⁶. Tsiviilseadustik kehtib art. 1 kohaselt 1) Eesti Vabariigi kogu maa-alal, ja 2) kõigi elanikkude kohta.

Eesti Vabariigi maa-ala (territoorium) on kogu see maa-ala, mille üle ulatub E. Vabariigi härrandus. Riigi piirid on kindlaks määratud eriseadustes ja rahvusvahelise õiguse reeglitega.

Rahvusvahelise õiguse reeglite põhjal kuulub EV territooriumi hulka:

1. a) õhuruum riigi territooriumi kohal, b) maasügavus, c) veealused kaablid, d) siseveed, e) kaldaveed 3 mere miili (5556 m) ulatuses, loetud kõige madalamast veeseisust mõõna ajal.

2. a) Eesti sõjalaevad ja laevad, mis otseselt riigi teenistuses (tolliaurikud, sanitaarlaevad), mis ka välisvetes ei allu sealsetele seadustele;

b) laevad, millel viibivad Riigivanem, Eesti saadikud välisriikides, kuivõrra see laev on nende otseses käsustuses;

c) Eesti lipu all sõitvad kaubalaevad lahtisel merel;

d) Eesti lipu all sõitvad riigi lennukid ja muud õhulaevad;

e) Eesti lipu all sõitvad eralennukid ja muud õhulaevad, õhus viibides.

Eesti Vabariigi elanikkude all tuleb mõista kõiki EV territooriumil asuvaid isikuid, nii füüsilisi kui ka juriidilisi, kellel on siin oma elukoht Tsiviilseadustiku art. 40—30 mõttes.

Seega ei hõlma art. 1 mitte ainult Eesti Vabariigi kodanikke, kes alaliselt elavad Eestis, nende perekondi, vaid ka alaliselt siin elavaid välismaalasi.

---

³⁶ Vt. Liszt, *op. cit.*, lk. 144, 152 jt.; Staudinger, *op. cit.*, lk. 4 jj.

Välismaalased, kes käesolevale seadustikule ei allu rahvusvahelise õiguse fiktsioonide põhjal, on:

1) välisriigi riigipea, kel on esinduslik kõrgem võim jm., kuid ainult sel juhul, kui ta astub riigipeana EV territooriumile. Peaks ta reisima inkognito, siis sellega loobub ta eks-territoriaalsuse kaitsest.

2) Välisriigi riigipea perekonnaliikmed ja ülejäänud tema saatjaskonda kuuluvad isikud³⁷;

3) regent, esindades oma riiki;

4) välissaadikud³⁸ ja nende perekonnad;

5) välisriigi valitsus.

Kuid ka kõigi nende isikute suhtes on erandeid. Nimelt kui hagit puudutavad Eestis asetsevaid kinnisvarasid ja kui ülalmainitud isikud vabatahtlikult ise (hagi esitamise või vastunõude teel) tunnistavad endid alluvaiks Eesti seadustele.

Väljaostuõigusest.

I. Tjutrjumov.

Kohtuasutiste praksises on tõusetunud seoses kinnistu väljaostu õiguse kasustamise võimalusega väga huvitav juriidiline küsimus: kas on võimalik kasustada väljaostuõigust, kui kinnistu müüdi oksjonil koos krundiga, mis kuulus kinnistu omanikule põliskruntrendi alusel ja kui sealjuures müüvad hooned hävisid tules pärast müüki ja kui vastav kindlustussumma, mida peab saama nende hoonete ostja, ületab märgatavalt selle summa, mis nende hoonete eest maksti oksjonil? Kas kinnistu müüja lähemad sugulased saavad säärasel korral kasustada neile kuuluvat väljaostuõigust?

Püstitatud küsimuse lahendamisel peab kõigepealt silmas pidama asjaolu, et kinnistu pärandatav väljaostu õigus kujundab isesugust sõltumatut õigusinstituuti ja seda ei saa käsitada seadusjärgse pärimise eri moodusena¹. Küsimuse lahendamine toimub seega täies ulatuses kehtivate tsiviilseaduste alusel².

³⁷ Viimaste õigused vaieldavad; vrd. Liszt, lk. 152.

³⁸ Nende suhtes vt. TKS art. 225.

¹ Vt. Tjutrjumov, Graždanskoje pravo, 2 izd., lk. 259.

² TKS, art. 1878, 1914. a. väljaanne.

Tutvudes meie kehtivate tsiviilseaduste normides antud sätetega³ näeme, et BES normide kohaselt on väljaostuõigus säärane õigus, mille järgi vastavate õigustega varustatud isikud saavad omandada kolmandale isikule võõrandatud kinnistu neile kolmandate isikute ees kuuluva eelisõiguse alusel ja astuda säärase kolmanda isiku õiguslikku seisundi sealjuures ühtlasi kõrvaldades vastavate kolmandate isikute õigused, mida viimased omandasid koos kinnistu omandamisega⁴. Kõigest sellest järeldub, et väljaostu objektiks saab olla ainult kinnistu ja nimelt, vastavalt BES art. 1613, 1623, 1630, 1632, 1634 ja 1636, kinnistu ainult selles koosseisus, nagu ta oli müüdud, sest ainult säärasel korral on võimalik omandaja kõrvaldamine tema õigustest ja tema asendamine väljaostjaga kõigi nende õiguste suhtes, mis vastava kinnistu suhtes omandas ostja, pealegi ainult siis on võimalik tasuda ostjale kulud, mis on tekkinud seoses vastava kinnistu ostmisega⁵. Ainult säärasel tingimusel on võimalik, et väljaostuõiguse kasustaja asendab täies ulatuses kinnistu omandajat ja astub õiguslikku vahet korda kinnistu võõrandajaga⁶. Kui väljaostu teostada õigustatul puudub täielik tasumise võimalus, siis puudub temal ka võimalus väljaostu õiguse teostamiseks⁷. Seega pärandatava väljaostu esemeks ei saa olla ei müüdud vara kui terviku ideeline osa⁸ ega ka selle reaalne osa. Siinjuures kehtib üldpõhimõttena reegel⁹, et väljaostuõigust ei saa kasustada, kui kinnistu müümine toimus oksjoni teel, välja arvatud Liivimaa linna- ja talurahva-seadused, mille normide kohaselt kinnistu esimese omandaja sugulased võivad kasustada väljaostu õigust ka soetatud varana kinnistute suhtes, kui nende müük toimub oksjoni teel võlgade tõttu¹⁰.

Teisest küljest peab rõhutavalt mainima, et kuigi BES art. 1654 räägib isiku võõrandamise õigusest temale kuu-

³ BES art. 1613—1690.

⁴ BES art. 1613.

⁵ *Ex-Vene Senati tsiv. kass. dep. otsus 1894—58.*

⁶ BES art. 1637.

⁷ BES art. 1618, 1623 jt. — Vt. Sinaiski, *Osnovõ graždanskago prava*, vōp. 2, lk. 86.

⁸ BES art. 1632, 1637.

⁹ BES art. 1620, 1656.

¹⁰ BES art. 1658. — *Zwingmann*, III, nr. 322.

luva kinnistu suhtes, siis, nagu seda on alla kriipsutanud ka *ex-Vene* senat¹¹, ei ole sellele vaatamata küllaldast alust mõista „temale kuuluva kinnistu“ all ainult säärast kinnistut, mis kuulub võõrandajale täieliku omandiõiguse alusel. Kinnistu andmine kruntrendile, vastavalt BES art. 1324, 1325 ja 924, loob nn. jaotatud omandi, kusjuures kruntrendi kasutamisele antakse mittetäieliku omandi tähtsus ja nimetatakse seadusnormide sätete kohaselt kasutamiseks omandiõiguse alusel¹². Kõige selle pärast peame põliskruntrendi alusel kasustada antud kinnistut käsitama kinnistuna BES art. 1654 mõttes, mis kuulub kruntrendi valdajale.

Eeltoodu kohaselt saab ka antud juhtumil oksjonil müüdud kinnistu, vastavalt BES art. 1620, 1656 ja 1658, olla võlgniku lähemate veresugulaste taotlusel¹³ väljaostu esemeks¹⁴ pärandatava väljaostu õiguse alusel; seda aga ainult päritavate kinnistute suhtes, s. o. kui väljaostule kuuluv kinnistu muudab oma juriidilist loomust ja lakkab väljaostja suhtes olemast päritav vara, siis lõpeb sellega koos ka väljaostuõigus¹⁵. Kui, näit., kinnistu osteti kolmanda isiku poolt lõplikult ja kui vastava kinnistu müüja sama kinnistu omandab ostjalt hiljemini uuesti ostu teel, siis lõpeb juba väljaostuõigus¹⁶.

Toodud küsimuse lahendamisel võivad veel tekkida mõningad kahtlused vastaval maa-alal põlenud hoonete eest saadud kindlustussummade suhtes.

Seaduse normide (BES art. 1632) kohaselt astub väljaostja omandaja kõigisse õigustesse. Seega peab ka omandaja, kes vastava kinnistu on juba enda valdusse võtnud, esijoones omandatud kinnistu kõigi selle päraldistega üle andma väljaostjale ja nimelt samases koosseisus, nagu tema selle kinnistu ise üle võttis. Antud korral tõusetub küsimus, kas kinnistu päraldiste hulka tuleb arvata ka ülalmainitud kindlustussumma?

---

¹¹ *Ex-Vene* Dirigeeriva Senati ukaas 1899—199.

¹² BES art. 946—950. — Vt. Tjutrjumov, *op. cit.*, lk. 235—236.

¹³ Vt. BES art. 1661.

¹⁴ TKS art. 2031 ja 2034.

¹⁵ BES art. 1657.

¹⁶ Erdmann, II, lk. 556.

Sellele küsimusele tuleb siiski vastata eitavalt, sest et vastav kindlustussumma on sisult ainult tule tõttu hävinud hoonete majanduslik ekvivalent. Kinnistu päraldistena saavad olelda ainult asjad ja kui need asjad oleksid ka omaette sõltumatud, siis peavad nad ometi teenima nn. pea-asja ja on viimasega seoses majapidamise mõttes¹⁷. Et kindlustussumma ei saa mingil tingimusel olla kinnistu päraldiseks, siis, kui selle summa suhtes peaks tekkima väljaostuõiguse teostumisel vaidlus, tuleb vastav vaidlus lahendada hagilises korras.

Siinjuures tuleb veel silmas pidada, et asjalistes suhetes, nagu näiteks vallasvara panditamisel, on kindlustussumma selleks majanduslikuks ekvivalentiks, mis vastutab pandiõiguse puhul neil juhtumel, kui panditatud asi peaks hävima¹⁸. Asjaliste õiguste gruppi kuulub samuti väljaostuõigus ja BES nimetabki seda sõnaselgelt asjaõiguseks¹⁹. Ühtlasi kuulub väljaostuõigus ka absoluutsete õiguste gruppi, ehk nn. omandatavate õiguste gruppi, mis ei võimalda eseme vahenditult valitsemist, vaid annab õiguse saada see ese omandiks²⁰. Seepärast tuleb ka väljaostuõiguse puhul, kui pärijaile kuulub väljaostuõigus, lugeda eelmainitud kindlustussumma majanduslikuks ekvivalentiks, mis saadud tules hävinud hoonete eest, ja kui majanduslik ekvivalent saab see kuuluda kinnistu väljaostu õigust kasustavale kinnistu väljaostu teostavale isikule analoogiliselt sätetega, mis on seaduse kohaselt rakendatavad kindlustatud panditatud asjade hävimise puhul, s. o. pandiõiguse kohaselt vastutab panditatud asja hävimise puhul kindlustussumma, mis saadakse kindlustusseltsilt hävinud asja arvel (art. 1419).

Nagu teada, langevad väljaostuõiguse teostamisel²¹ kõik kinnistu omandaja poolt üle võetud kohustused väljaostjale, mistõttu väljaostja ei saa piiruda ainult lubadustega tasuda vastav summa, mida ta peab

---

¹⁷ Sinaiski, Russkoje graždanskoje pravo, vöp. 1, izd. 2, lk. 71. — Tjutrjumov, *op. cit.*, lk. 75.

¹⁸ BES art. 1419.

¹⁹ BES art. 1613–1690.

²⁰ Sinaiski, Russkoje graždanskoje pravo, vöp. 1, lk. 289.

²¹ BES art. 1623.

maksma kinnistu omandajale ülevõetava kinnistu eest. Väljaostja ei saa antud puhkudel kasustada ka käendajate kindlustust, vaid peab kohe, kui ta avaldab soovi väljaostuõiguse kasustamiseks, tasuma vastava summa sularahas, ühes arvatud selle tehinguga seoses olevad lisakulud (BES art. 1630), s. o. BES art. 1623 kohaselt peab väljaostuõigust teostaja tasuma kõik vastavad summad väljaostuõiguse kasustamise teatamisel²².

Antud olukorra puhul tõusetub küsimus, kas väljaostja, kui ta väljaostuõiguse kasustamisest teatab kinnistu omandajale, võib viimasele makstava väljaostu hinna sekka arvata ka selle summa, mis saadakse kindlustusseltsilt põlenud hoonete kindlustuse arvel?

Seaduse sätete kohaselt on säärane arvestamine mõningail juhtudel tõesti võimalik. Kui, näiteks, väljaostjal on võla nõudmine, mis on kindlustatud tema poolt väljaostetava kinnistuga või kui väljaostja esitab tõendid, et kreditorid, kelle nõudmised on kindlustatud väljaostetava kinnistu hüpoteegiga, on nõus tunnustama teda nende võlgnikuna, siis vastavast tasumisele kuuluvast summast (BES art. 1623) on võimalik maha arvata siinmainitud võlad²³. Siinjuures peab aga teadlik olema, et sellest veel ei piisa, kui väljaostja ainult teatab vastavate asjaolude olemasolu (vastavalt art. 1624), sest sellekohaste otsuste tõendite puudumisel osa väljaostuhinna mittetasumine ka eelmainitud asjaolude olemasolu väitmisel võrduks sisult väljaostja lubadusega tasuda kinnistu omandajale vastav summa, mida ei võimalda aga seadus (BES art. 1623)²⁴.

Ühe säärase asja puhul *ex-Vene* Senat avaldas seisukoha, et väljaostusumma tuleb väljaostuõiguse kasustamise soovi esitamisel tasuda neil juhtumel, kui asja lõpetamisel vastav summa kuulub väljamaksmisele kinnistu tagasiandjale. Kui sellekohaselt kinnistu pandi alusel antud laen ei osutu väiksemaks summast, millega kinnistu omandatakse, ja kui sealjuures pandipidajaks on krediitasutis,

---

²² Zwingmann, III, nr. 319.

²³ BES art. 1624.

²⁴ Zwingmann, III, nr. 319.

mille põhikirja kohaselt pandijärgsed võlad kantakse üle vastava eseme uuele omandajale, siis oleva võla ülekandmise tõttu ei ole väljaostja enam kohustatud säärase asja ostmisel tasuma puhtas rahas²⁵.

Teise analoogilise asja²⁶ puhul on *ex-Vene* Senat seletanud, et kinnistul lasuv pantkiri võidakse vastu võtta väljaostuhinnana, kui vastav pantkiri oli kinnitatud vanema notari poolt enne väljaostu palve esitamist kohtule.

Analoogiliselt *ex-Vene* Senati ülaltoodud seletustega tuleks lahendada ka siinpüstitatud küsimus. Kui tunnustada väljaostja kinnistu väljaostuõigust, siis peaksime tunnustama ka väljaostja õigust kindlustussummale, mis saadakse põlenud hoonete majandusliku ekvivalendina. Säärasel korral oleks ka järjekindel ja õiglane, kui juba väljaostetava kinnistu hinna määramisel võetakse arvesse see summa, mis on kinnistu omandaja poolt saadud kindlustusseltsilt tulekindlustuse summana. Säärase võimaluse lubamisel peab aga väljaostu teostaja esitama kindlad tõendid oma väljaostuõigusest ja seda juba väljaostuõiguse kasutamise palve esitamisel²⁷. BES art. 2031 antud sätete mittetäitmisel läkitatakse esitatud palve palujale tagasi kohtu vastava määruse alusel²⁸.

Seega, ehkki seaduse²⁹ sõnastuse kohaselt tuleb väljaostusumma väljaostja poolt esitada sularahas juba väljaostuõiguse kasustamisest teatamisel, siis õigluse seisukohalt peaks kohus kinnistu väljaostu küsimuse otsustamisel arvestama ka siin toodud kaalutlusi. Oleks ka täiesti ebajärjekindel, kui nõuame, et väljaostuõiguse kasustaja peaks väljaostuõiguse kasutamise teatamisel tasuma väljaostuhinna sularahas, kui pealegi kinnistu omandaja poolt on kindlustusseltsilt saadud juba summa, mis ületab väljaostusumma ja kuuluks tagasimaksmisele väljaostjale, kui tema väljaostuõigust tunnustatakse³⁰.

---

²⁵ *Ex-Vene* Senati tsiv. kass. dep. otsus 1880—126.

²⁶ Tsiv. kass. dep. otsus 1907—90.

²⁷ TKS art. 2031.

²⁸ TKS art. 2032.

²⁹ BES art. 1623; TKS art. 2031.

³⁰ Vrd. BES art. 1630. — TKS art. 2033. — Senati tsiv. kass. dep. otsus 1880—126.

Arutlused.

Kolm Riigikohtu otsust abielulahutuse asjades.

E. Ein.

Välismaail võetakse teaduslikes ajakirjades elavalt sõna apellatsioon- ja kassatsioonikohtute tähtsamate otsuste puhul, neid analüüsid, arvustades ja nendes peituvaid maksiime edasi arendades. Meil kahjuks pole seni seda veel tehtud. Ometi on säärastel sõnavõttudel suur tähtsus. Eriti meil, kus kõrgemate kohtute isikliku koosseisu vähesuse tõttu kohtunikud tööga üle koormatud, osutub vajalikuks vaieldavate ja kahtlaste küsimuste sõelumine ka väljaspool. Selles mõttes asumegi küsimuse juurde ja loodame selle jätkamist ja järeletegemist kõigi poolt, kel on huvi asja vastu. Käesolevas kirjutises võtame hindamisele kolm küsimust meie Abielu seadusest, kus nii muidki teisi küsimusi on ebaselgelt formuleeritud ning vajavad pikaajast sõelumist, enne kui nendes ühisele arusaamisele jõutakse.

I.

Abielu seaduse § 21.

1. Mis tuleb mõista abielurikkumise all Abielu seaduse § 21 mõttes? Selle kohta seletab Riigikohus järgmist (Rkht toim. nr. 336—1931; refereeritud „Õigus“ 1931—nr. 7, lk. 342): „Abielurikkumise all tuleb mõista teise poole sugulist ühtimist võõraga, s. o. mitte oma mehe või naisega. Nii fikseerib abielurikkumist ka meie kriminaalseadus (NS § 1685). Kuid otseseid tõendusi abielurikkumise kohta leidub harva ja siin tuleb kohtutel enamasti arvestada kaudseid tõestusi sugulise läbikäimise suhtes, nagu see harilikult toimub ka vallaslapse isa kohtulikul kindlakstegemisel. Kaudsed tõestused abielurikkumise asjas võivad samuti veenvad olla ja kohus võib nende põhjal järeldada, et suguline akt on toimunud...“

Nii Riigikohus. Mis puutub abielurikkumise määratlusse, siis on see õige, kuid viidet kriminaalseadusele ei saa tänapäev teha, sest meie Kriminaalseadustikus puudub NS § 1685-le vastav süütegu, ega olegi tarvis teha, sest Abielu

seadus annab siin ise andmed dogmaatilise mõiste määritlemiseks. Sama § 21 III l. lausub: „Samadel põhjustel ja tähtaegadel võib lahutamist nõuda ka abikaas, kes pärast abiellu astumist teada saab, et teine abikaas on enne abiellu astumist, kuid pärast nende kihlust, olnud kellegi teisega sugulises ühenduses.“

Kui seadus loeb seda eksimust samaks põhjuseks, mis abielurikkuminegi (muide, ta ei saa seda *stricto sensu* abielurikkumiseks nimetada, sest abielu veel ei olnud), siis on selge, mis abielurikkumine tähendab. Olgu aga mainitud, et kuigi § 21-sel III lõigendit poleks olnud, oleks võinud ikkagi NS § 1685 põhjal abielurikkumise mõistet määritleda, sest Abielu seaduse kehtimahakkamise ajal oli ka NS kehtiv. Sama mõistavad abielurikkumise all ka välismaised kohtud, ilma et tsiviilseadustikes enestes oleks täpsat määritelu antud.

2. Kahtlusi tekitab aga Riigikohtu seletuse see osa, mis kõneleb tõestustest. See mure, et „otseseid tõestusi abielurikkumise üle leidub harva“, ei õigusta veel kohtutel „enamasti arvestada kaudseid tõestusi...“, nagu see harilikult toimub ka vallaslapse isa kohtulikul kindlakstegemisel“. Kui abielurikkumine on see, mida me eespool kindlaks tegime, siis tuleb just see fakt kindlaks teha. See pole kohtu mure, kas seda fakti raske või kerge on tõestada. Abielurikkumine on nn. absoluutne abielulahutuse põhjus, kus kohus peab lahutama, kui fakt on kindlaks tehtud, kuid ta ei tohi abielu lahutada, kui see fakt pole kindlaks tehtud. Võrdlus vallaslapse isa kindlakstegemise tõestusega hästi ei sobi, sest sel juhtumil on kaudsetel tõestustel veel üks oluline täiendus, mis tõestab sugulise ühenduse asetleidmist — vallaslapse sündimine, kuid seda täiendavat ja olulist lisandit abielurikkumise juures ei tarvitse olla.

Kaudseid tõestusi ei tohiks ka seepärast enamasti lubada, et siin alati figureerib ka kolmas isik, keda kahtlustatakse abielurikkumise partneriks olekus, ja selle isiku hea nimi oleks kergesti rikutav kaudsete tõestustega.

Muidugi ei saa ju nõuda, et abielurikkumine ainult pealtnägemise faktiga oleks tõestatud, vaid ka mõnel teisel viisil, näit. õigeksvõtmisega kas kohtus või ka väljaspool kohut, mehe süüdimõistmisega vägistamises, kostja ja kolmanda isiku tabamises säärases olekus, mis vähimatki kahtlust ei jäta, et inkrimineeritav fakt on toimunud. Andmed, mis või-

vad luua ainult oletuse abielurikkumise võimaluse kohta, pole veel kuigi kindlad tõestused, et abielurikkumine on toimunud. Kui abielurikkumise fakt on tõestamata, vaid teda ainult oletatakse, on see nn. *adulterium praesumptum*. Kui aga *adulterium praesumptum*'i pärast abielu lahutatakse, siis on meil tegu ilmsesti laiendava tõlgendamisega, kuid Riigikohus ise võitleb abielulahutuse normide laiendava tõlgendamise vastu (vt. „Õigus“ 1936 — nr. 3, lk. 156).

3. Toome võrdluseks mõne välismaise kohtutegeluse. Saksa BGB § 1565 järgi „Ein Ehegatte kann auf Scheidung klagen, wenn der andere Ehegatte sich des Ehebruchs... schuldig macht“. Kui täpsalt saksa õigusteadus ja kohtud tõlgendavad seda §-i, võime leida näit. Staudingeri Kommentar zum BGB (IV Bd., § 1565. all toodud andmed). a) Begriffsbestimmung. Unter „Ehebruch versteht das BGB... den zwischen zwei Personen verschiedenen Geschlechts, von denen wenigstens eine verheiratet ist, erfolgten Beischlaf; b) Absoluter Scheidungsgrund ist nur der vollendete Ehebruch; wegen versuchten Ehebruchs kann unter Umständen auf Grund des § 1568 Scheidung verlangt werden (§ 1568 kõneleb abielu läbi tekkinud kohustuste rikkumisest ja häbistavast või kõlvatust käitumisest jne.); c) Hinsichtlich des Beweises gelten für den Ehebruch als Scheidungsgrund keinerlei Sondervorschriften: Unerlaubter Umgang, wodurch eine dringende Vermutung der verletzten ehelichen Treue begründet wird (*adulterium praesumptum*) fällt möglicherweise unter § 1568, nicht aber unter § 1565.

Mis puutub prantsuse kohtupraktisisesse ja doktriini, siis nähtub Baudry-Lacantinerie teosest, *Traité ecc.*, vol. IV (Chap. I, Sect. I § 1), kui ettevaatlikult tuleb käsitada tõestusi abielurikkumise kohta ja kus presumptsioone lubatakse ainult siis, kui nad on selged ja täpsad ja sellise loomuga, et nad kohtunikule mingisugust kahtlust ei jäta.

II.

Abielu seaduse § 23.

1. See paragraaf Abielu seadusest on üks õnnetuimaid tema rakendamisel. Teatavasti on kujunenud tema ümber meie kohtutegeluses väga erinevaid seisukohti ja see erinevus püsib edasi praegugi.

Olukord on kujunenud sääraseks, et õiguseõpetaja akadeemiliselt kateedrit ei julge *legum cupidae iuventuti* oma seisukohta avaldada, sest ta teab, et tema õpilased tegelusse astudes leiavad igas kohtus ja peaaegu igas kohtukoosseisus vastupidise seisukoha; olukord on veel seda pahem, et kohtuskäija kodanik satub kimbatuse: toetudes pretsedendile, arvab ta ka endal aluse olevat selle §-i põhjal lahutust saada, kuid tema asja arutavate kohtunikkude isiklik koosseis on senisele pretsedendile vastupidisel seisukohal. Kokkuvõttes — kohtutegeluses seni valitsenud vaadete vastuoksuse tõttu ähvardab vankuma lüüa õigusekindlus. Ja kogu selles pahes on süüdi üks ainuke sõna: „kokkuleppimatus“.

Tundub, nagu oleks seaduse taha pugunud deemon, kes sisendanud selle sõnaga „kokkuleppimatus“ ka juristide vahele, et nad pole seni suutnud „kokku leppida“ § 23 ühesuguse mõistmise üle.

Vaatleme järgnevalt mõningaid seni väljendunud seisukohti § 23 kohta.

Abielu seaduse kehtivuse algaastail mõisteti kokkuleppimatuse all abikaasade halba läbisaamist, alatist riidu ja tülitsemist, millele järgnes tegelik lahuselamine. Mõned mõistsid kokkuleppimatuse tõttu lahuselamise all säärast olukorda, kus abikaasad vastastikusel nõusolekul otsustavad lahus elama hakata. Kolmandad mõistavad kokkuleppimatuse all abikaasade iseloomude ja vaadete lahkuminekut, mis põhjustab tegeliku lahuselu algamise. Sääraste vaadete kohaselt tuleb nõudjal tõendada kokkuleppimatuse põhjust, seega episoode abikaasade-vahelistest tülitsemistest ja üldse nende halvast läbisaamisest, tuleb tõendada abikaasade vahel sõlmitud kokkulepet, et nad tahavad lahus elada kokkuleppimatuse pärast. Eriti keeruliseks peab muutuma tõendamismenetlus nn. iseloomude ja vaadete lahkumineku teooria põhjal, sest siin nõudja peaks kohtule ette kandma nii enese kui ka kostja täieliku karakteristika ja nii enese kui ka kostja vaated küsimusis, mis abielulises kooselus võivad tähtsust omada. Ühist on säärastel seisukohtadel niipalju, et kõigi nende järgi nõudja peab tõendama mitte ainult kaheaastase lahuselu fakti, vaid ka lahuselu algamise põhjuse. Põhjuse kvalifitseerimises on aga lahkuminekud. Kõik need arvamused on aga meelevaldsed ja sääraseid mõtteid võib vaba fan-

taasia § 23-sse interpreteerida lõpmatuseni, kuid seaduses eneses pole neile pidet.

Sõna „kokkuleppimatus“ on sama, mis mittekokkuleppimine ehk kokkuleppe puudumine. Kokkulepe on kahe isiku vastastikune nõusolek (lad. *consensus*); kokkuleppimatus on vastastikuse nõusoleku puudumine. See on, mida esialgu mainiksime kokkuleppimatuse kohta. Kõik püüded identifitseerida kokkuleppimatust halva läbisaamisega, iseloomude ja vaadete lahkuminekuga jne. — eksivad eeskätt BES sissejuh. art. XVI vastu, mis käsib seaduse tõlgendamisel kõigepealt peatuda seaduses tarvitatud sõnade tähendusel; kui tarvitatud sõnal on mitu tähendust, siis tuleb eelistada üldist tähendust erilisele tähendusele ja tavalist tähendust mitte-tavalisele tähendusele. Kui kokkulepe tähendab mõlema poole vastastikust nõusolekut, siis kokkuleppimatuse mõiste jaoks on küllalt, kui isegi üks pool nõus ei ole.

Abielu sõlmitakse kahe poole nõusoleku alusel ühiseks kooselamiseks; seni kuni kooselamine kestab, tuleb eeldada vastastikust nõusolekut; kui aga abikaasad pikemat aega elavad lahus, kusjuures mingi väline, nende tahtest sõltumatu asjaolu ei sundinud neid lahus elama, siis tulebki eeldada vastastikuse nõusoleku puudumist, küsimata, kas *in concreto* mõlemal poolel lakkas nõusolek või ainult ühel poolel, sest vastastikune, s. o. mõlemapoolne nõusolek puudub igal juhul. Millised olid psüühilised ajendid, sisemised motiivid, mis mõjustasid üht või mõlemat abikaasat, et nad lahus elama asusid ja seega neil vastastikune nõusolek lakkas olemast, selle tõendamist ilmsesti § 23 ei nõua; see on ju vaieldamatu tõsiasi, et motiive tuleb arvestada ainult seal, kus seadus seda sõnaselgelt nõuab. Seega siis need seisukohad, mille kohaselt nõudja peab tõendama oma kokkuleppimatuse sügavamaid põhjusi (iseloomude lahkuminekut, alatist riidu jne.), eksivad seaduse tõlgendamise elementaarsete maksimumide vastu. See vaade aga, et kokkuleppimatuse tõttu lahuselamise mõiste jaoks on vajaline, et pooled oleksid kokkuleppe sõlminud lahuselamise kohta, eksib rängasti BES art. 7 vastu, mille järgi igasugused lepingud ja tehingud lahuselamise kohta on kehtivuseta. Järelikult kohtunik ei tohigi nõuda, et nõudja peaks säärase kokkuleppe olemasolu hakkama tõendama.

2. Riigikohtu tsiviilosakond oma toimetuses nr. 1561, 1930. a. („Õigus“ 1931, nr. 7) on toonud küsimusse mõndagi

selgitavat. Riigikohus ütleb: „See seadusnorm... näeb ette, et kumbki abikaasa võib taotella lahutamist, kui nad „kokkuleppimatuse“ tõttu on lahus elanud vahetpidamatult vähemalt kaks aastat, s. o. teiste sõnadega, kui nende vahel vähemalt kahe aasta jooksul, arvates lahkumineku päevast, pole saavutatud kokkulepet kooselamise jätkamiseks, sõltumata sellest, kas abikaasad ühel meel olid otsusele jõudnud, et nad iseloomude poolest enam kokku ei sobi ja koos elada ei soovi, või kas nende lahkuminek oli põhjustatud sellega, et nad omavahel halvasti elasid, tülitsevad ja sõnelesid või et mees oli oma naist halvasti kohelnud.“ Sellega on Riigikohus tahtnud öelda sedasama, mida meie eespool ütlesime, tõlgendades sõna „kokkuleppimatust“. Nimelt on Riigikohus sellega väljendanud, et § 23 koosseisu jaoks pole nõutav lahuselamise tekkimise põhjused ega ajendid, vaid kaheaastase lahuselamise fakt. Täiendame: lahuselamise fakt sääraseil tingimusil, et pooled oleksid võinud koos elada, kui nad seda mõlemad oleksid tahtnud.

Riigikohtu põhistes on üks passus, millest võidakse ekslikke järeldusi teha, mida aga Riigikohus ise kindlasti ei mõelnud: Nimelt järgmised sõnad: „kui... nende vahel... pole saavutatud kokkulepet kooselamise jätkamiseks“. Siit ei tohi järeldada, et küllalt on, kui pooled omavahel saavutanud kokkuleppe kooselamise kohta, ilma et aga sellele oleks järgnenud tõeliselt kooselu. BES art. 7 põhjal on abikaasad niikuinii kohustatud koos elama; järelikult, kui sellele vastupidine kokkulepe on keelatud ja tühine, siis ka kokkuleppe kooselamise restaureerimiseks ei anna mingisugust kõvendust seaduse sättele. Selleks, et kaheaastane lahuselu katkeks, on vajaline säärase „kokkuleppe“ efektiivsus, s. o. kooselu restaureerimine isegi kõige lühemaks ajaks. Kuigi abikaasad mitu korda kahe aasta kestel on kokku leppinud kooselu endistamiseks, kuid lõplikku kokkulepet, millele järgneks tegelik kooselu, pole saavutanud, on see ikkagi kokkuleppimatus, s. t. vastastikuse nõusoleku puudumine ja sellistel tingimustel lahuselamine on lahuselamine kokkuleppimatuse tõttu.

Arendades edasi Riigikohtu põhistes väljendatud mõtteid, on § 23 mõttes ükskõik, kumb abikaasast senisest ühisest kooselamiskoldest lahkus, kas nõudja või kostja või lahkusid mõlemad täpsalt samal hetkel. Lahuselamise tek-

kimiseks on ju loogiliselt nõutav, et üks abikaasadest teise juurest lahkub. Iseküsimus on aga, kas esimene lahkuja või mahajääja on toiminud nii, et üht või teist võib Ab. s. § 22 mõttes kuritahtlikult mahajätjaks või põhjuseeta tõrkujaks (§ 22 märkus) lugeda. Kuid säärase juhtumite jaoks on eri kord ette nähtud ja kannataja abikaasa peab enne kohtulikult tagasitulekut või uude elukohta juurdevõtmist taotlema (§ 22 II l.). Kuid see pole enam § 23, vaid § 22 koosseisu suhtes tähtis.

3. Ajakirjas „Õigus“ 1931. a. nr. 7 (lk. 344), kus eelmäinitud Riigikohtu seisukoht on ära toodud, järgneb märkus, mis kõlab järgmiselt: „Riigikohus on korduvalt seletanud, et Ab. sead. § 23 alusel ei saa teiselt poolelt lahutust taotelda abikaasa, kes ise oma kõlvatu eluga, julma kohtlemisega või perekonna kuritahtliku mahajätmisega põhjustas abikaasade lahuselu, kui süütu pool lahutamist ei soovi.“ Selle märkusega lisandatud täiendus tumestab eeltoodud toimetuse nr. 1561 avaldatud selget mõttekäiku. Kui põhistuses selge sõnaga oli öeldud, et „... sõltumata sellest, kas abikaasad ühel meelel olid otsusele jõudnud... või kas nende lahkumine oli põhjustatud sellega, et nad omavahel halvasti elasid, tülitseid ja sõnelesid, või et mees oli oma naist julmalt kohelnud“, siis sellega ta õieti väljendas lahkumineku põhjuste ükskõiksust. Märkuses aga antakse Riigikohtu hoopis vastupidine seisukoht: „kui lahuselu on nõudja enese poolt põhjustatud nii ja nii.“

Kuidas neid vastandlikke seisukohti seletada ja milliste normidele on märkuses leiduv seisukoht rajatud, on esialgu ebaselge. Igatahes Abieluseadusest ja eriti § 23-st me alust säärasele seisukohale ei leia. Kui kostja väidab, et nõudja käitumine (kõlvatu eluviis, kostja julm kohtlemine) sundis teda nõudjast lahkuma, siis on ju ta sellega õigeks võtnud, et ta pole nõus sellise isikuga koos elama, ja kui ta vahetpidamatult kaks aastat nõudjast lahus on elanud, siis on ju see lahuselu nõusoleku puudumise, teiste sõnadega, kokkuleppimatuse tõttu. Kui kostja ei tahtnud nõudja käitumise (kõlvatu eluviisi või julma kohtlemise) põhjal ise õigel ajal lahutamist nõuda, siis oleks ta pidanud enne kaheaastase tähtaja möödumist kas või kõige lühemaks ajaks minema nõudja juurde elama, et sellega katkestada kaheaastast lahuselu ja ühtlasi nõudjalt alust võtta § 23 põhjal

lahutust taotella¹. Või kui kostja väidab, et nõudja ise on teda kuritahtlikult maha jätnud ja selle tagajärjel on tekkinud lahuselu, siis oleks pidanud kostja astuma sammu, mis ette nähtud Ab. sead. § 22 II l. (Enne nõudmise tõstmist, igatahes aga mitte varem kui peale üheksakuulist äraolekut, peab mahajäetud abikaasa seda kohut, kellele nõudmisasi allub, paluma äraolevat abikaasat välja kutsuda, tarbe korral kuulutuse läbi, ette pannes temale kolme kuu jooksul perekonna alalise elukohta tagasi tulla. Abielu lahutamise nõudmine võib tõstetud saada ainult peale selle tähtaja möödaminekut.)

Olgugi et § 22 II l. ettenähtud tagasikutsumise menetlus on selles §-s seotud nõudmise tõstmise eeldusena, kuid sama kehtib ka vaide korras küsimuse ülestõstmise kohta ja seda võime väita järgmisel kaalutlusel. § 22 koosseisu jaoks pole veel küllaldane ühe abikaasa teadmata kuhu äraminek või põhjuseeta lahkumine. Vaja on ka veel, et ta kohtuliku kutsumise, restaureerida kolme kuu jooksul kooselu, tähele panemata jätaks.

Seega siis on kuritahtliku mahajätu objektiivseiks eeldusiks kaks tingimust: 1) lahkumine abikaasast, 2) kohtuliku kutsumise tähele panemata jätmine. Kui lahutusprotsessis § 23 korras kostja esitab vaide, et ta on nõudja poolt maha jäetud, siis, järelikult, peab ta tõestama kaks eelmist asjaolu, s. t. ka seda, et ta on vastaval kohtul palunud nõudjat tagasi kutsuda ja et nõudja pole seda teinud. Kui kostja tõesti oli palunud kohtulikku tagasikutsumist, siis on kuritahtliku mahajätu vaie esitatav ja siis on juba nõudja asi tõestada, et tal mõjuvad põhjused olid kostja mahajätmiseks ja kui tal see tõestamine õnnestub, saavutab ta ikkagi lahutuse § 23 põhjal.

4. Ab. sead. § 23 paremaks mõistmiseks on vajaline teda kõrvutada teiste lähedaste normidega. *In civile est nisi tota lege perspecta una aliqua particula eius proposita iudicare vel respondere* (Celsus, L. 24. D. De legib. 1, 3). Need normid on BES art. 7, Ab. s. 22 ja 24. Esimene neist kohustab abikaasasid koos elama. See norm pole mitte *ius dispositivum*, mida pooled vabalt võivad ära muuta või keelduda täitmast,

---

¹ Vrd. ka BES art. 3639.

vaid ta on *ius cogens*. Kuigi tema rikkumine pole otse kriminaalselt karistatav, on tal siiski tsiviilsed sanktsioonid.

Üht säärast sanktsiooni sisaldab Ab. s. § 22: kui üks abikaasa on loobunud kooselust, teine abikaasa on aga oma kohust tahtnud täita (pöördudes kohtu poole abikaasa tagasikutsumiseks Ab. s. § 22 II 1.), ja sellest hoolimata esimene abikaasa pole kuulekas olnud — siis on ainult sel abikaasal, kes igati on püüdnud BES art. 7 käsku täita, õigus lahutamist nõuda, ja tõrkuja abikaasa tunnistatakse ainusüüdlaseks pooleks.

§ 23 sisaldab teist sanktsiooni: kui abikaasad kokkuleppimatuse tõttu elavad vähemalt kaks aastat lahus, siis võib kumbki abikaasa nõuda lahutamist.

§ 24 sisaldab kolmandat sanktsiooni: kui abikaasad põhjusil, mis neist ei sõltu, lahus elavad vähemalt kolm aastat, võib kumbki neist lahutamist nõuda. Kõik kolm viimast normi annavad lahutamiseks põhjuse tegeliku lahuselu tagajärjel.

Need kolm normi, kõrvutatud BES art. 7-ga, näitavad, et meie positiivne abieluõigus erilist rõhku paneb tegelikule kooselule ja võimaldab abielulõpetamise lahutamise teel neil juhtudel, kus tõeline kooselu puudub. Meie positiivne abieluseadusandlus pole soodus nendele abieludele, millel puudub täielik eluühtlus abikaasade vahel. Ta normib vaid erinevalt lahutust tegeliku lahuselu põhjal, olenevalt tingimustest, millistel lahuselu kulgeb. § 22 järgi ta lubab lõpetada abielu, vähemalt aastase lahuselu põhjal, kui on konstateeritud kostja süüline lahuselu põhjustamine. Ta lubab lõpetada abielu kaheaastase lahuselu põhjal, kui mõlemad abikaasad on olnud loiud kooselukohuste täitmisel: kuigi üks abikaasast teise arvates võib-olla põhjendamatult lakkas kooselamast, oleks teine abikaasa BES art. 7 kohaselt pidanud teda korrale kutsuma ja nõudma kooselu restaureerimist Ab. s. § 22 II 1. põhjal. Kui ta seda kahe aasta jooksul pole teinud, ei ole ka temal enesel tõsist soovi kooselu restaureerimiseks. Meie õigus lubab abielu lahutada kolmeaastase tegeliku lahuselu põhjal isegi siis, kui abikaasad olid sunnitud neist sõltumatuil põhjusil lahus elama, olgugi et nad mõlemad oleksid tahtnud koos elada; kui kolm aastat möödab, võib kumbki abikaasa taotella lahutamist, kuigi nad lahuselu ajal soovisid kooselu ja kuigi seda nüüd soovib kostja.

Kui võrrelda § 23 § 24-ga, siis võiks lühidalt öelda järgmist: § 23 põhjal võib kumbki abikaasa nõuda lahutamist, kui nad vahetpidamatult vähemalt kaks aastat on elanud lahus, kuid nende mõlema tahtel oleksid võinud elada ka koos; § 24 põhjal võib kumbki abikaasa nõuda lahutamist, kui nad sunnitud olid elama lahus, kuigi nad oleksid tahtnud elada koos.

5. Seni pole kuulda olnud, et § 23 põhjal oleks kohtu poolt lahendatud süüküsimus. Ometigi on see juriidiliselt tähtis selgitada, eriti neil juhtumel, kui kostja esineb vastunõudmisega, mis võiks lõppeda nõudja süüdlaseks pooleks tunnistamisega. Meie arvates tuleb abielulahutamise § 23 põhjal tunnistada mõlemad pooled süüdlaseks, sest mõlemad on rikkunud abielulise kooselu kohustust, mida kategooriliselt neile peale paneb BES art. 7. Kui kostja arvates nõudja oli loobunud esimesena kooselukohustusest, ometi oleks kostja pidanud BES art. 7 käsu kohaselt paluma kohut, et lahkunud abikaasa tagasi tuleks. Lõiu suhtumise pärast art. 7 eeskirja täitmisel on ka tema süüdlane pool.

Pole huvitusega ära märkida, et tsiviilseadustiku eelnõus (1935. a.) on selguse mõttes *expressis verbis* määratud, et kaheaastase lahuselamise põhjal kokkuleppimatuse tõttu mõlemad pooled tuleb süüdlaseks tunnistada (§ 257).

III.

Abielu seaduse § 25, p. 2.

1. Riigikohtu tsiviilosakond oma toimetuses nr. 273 — R — 1935. a. on andnud Abielu seaduse § 25 p. 2 kohta seletuse (refereeritud „Õigus“ 1936, nr. 3), mis esile kutsub tõsiseid kahtlusi.

Riigikohtul on tulnud vastata järgmisele küsimusele: Kas Abielu seaduse § 25 p. 2 mõtte järgi võib üks abikaasa nõuda abielulahutust, kui teine abikaasa abiellumisel oli sugu- ning sigivõimeline, kuid abielu kestel kaotas ühe või mõlemad need võimed mitte oma süü pärast? — Riigikohus on leidnud, et sellele küsimusele tuleb vastata eitavalt. Ja Riigikohus on jõudnud ses küsimuses eitavale seisukohale järgmistel kaalutlustel. Ab. s. § 25 p. 2-se algallikaks olevat Luteri usu kirikuseaduse (VSK XI k. 1. j.) § 377 p. 3, kus

mainitud küsimus on eitavalt lahendatud. Kuigi Ab. s. § 25 p. 2 on lühemalt redigeeritud kui Luteri usu kirikuseaduse § 377 p. 3, ei saavat Ab. s. § 25 p. 2 tõlgendada nii, et juhul, kui abielu kestel abikaasa mitte oma süü läbi, vaid mingisugusel põhjusel jääb sugu- või sigivõimetuks, siis teine abikaasa võib nõuda lahutust.

Edasi toob Riigikohus järgmisi kaalutlusi. Üldreeglina abieluline kooselu peab kestma „kuni surm ta lõpetab“. Kui seadus näeb ette abielulahutusi kohtuotsuse põhjal, siis on need üksikud erandid, mis täpsalt on loendatud... kuid erandeid ei saa ilmaski laiendavalt tõlgendada. „Vastupidist seisukohta omaks võtta tähendaks eitada neid moraalseid aluseid, milledele abielu instituut meil kehtiva seaduse järgi on rajatud. Et meie seaduseandja 1922. a. Abieluseaduse vastu võtmisel neid üldtunnustatud aluseid oleks tahtnud ignoreerida eriti § 25 p. 2 redigeerimisel, säärase oletuse tegemiseks puudub igasugune alus, sest seda ei nähtu seaduse eelnõule lisatud seletuskirjast ega vaidlustest Riigikogus. Oleks aga seaduseandja tahtnud, seni kehtinud seaduse normis (L. u. k. s. § 377 p. 3) teha olulisi muudatusi, siis oleks ta seda kahtlemata põhistanud ja uue normi sõnastuses selgelt väljendanud, mida aga pole toimunud.“

2. Riigikohtu mainitud seisukohaga ega tema põhistus- tega ei saa kuidagi nõustuda. Abielu seaduse § 25 p. 2 on väga selgesti redigeeritud, nii et tema mõte ei ole kuidagi segane ega kaksipidi arusaadav. Abielu lahutamist võib nõuda üks abikaasa, kui teine abikaasa on täiesti suguvõimetu või sigivõimetu; ainukese erandi moodustab juhtum, kui teine abikaasa on sugu- või sigivõimetu rauganõtruse tõttu. Välja lugeda teisi erandeid mainitud paragraafist on täiesti arbitraarne. Lahutamise põhjus on olemas, kui on kindlaks tehtud teise abikaasa täielik suguvõimetus või sigitamisvõimetus. Missugusel põhjusel üks või teine võimetus on tekkinud, kas abikaasa enese süül või tema süüta, kas enne abiellumist või abielu kestel, sellest ei kõnele seadus midagi; ainult ta ei tohi olla tekkinud rauganõtrusest. Mis on aga täielik suguvõimetus ja mis on sigitamisvõimetus, seda defineerivad loodusteaduse seisukohalt arstid, kuid juristile-kohtunikule on küllalt teada, et esimene tähendab võime täielikku puudumist normaalselt coitus't sooritada, teine võimetus sigitada; mehe suhtes tähendab viimane võime puudumist coitus'e teel naist rase-

daks teha, naise juures — võime puudumist last ilma tuua. Millised tunnused ühe või teise võimetuse konstateerimiseks vajalised, seda ütlevad eksperdid.

Nagu ütlesime, on Ab. s. § 25 p. 2 üks selgemaid seaduse sätteid. Iga katse kitsendada või laiendada selle sätte rakendusulatust viib paratamatult seaduse mõttest kõrvale.

Vaatame kriitilise pilguga Riigikohtu põhistusi:

1) Ab. s. § 25 p. 2-se ühendusse asetamine kirikuseaduse § 377 p. 3-ga võib pakkuda ainult ajaloolist huvi. Kui aga nende kõrvutamist tahetakse mingit tuge saada Ab. s. § 25 p. 2 selgitamiseks, siis on see vastupidine Riigikohtu järeldustele. Kui Kirikuseaduse § 377 p. 3 leidusid veel sõnad: „...kui see oli enne abiellumist või on tekkinud teise abi-kaasa süül“ ja neid sõnu Ab. s-s ei leidu, siis on siit sundjäreldus, et Ab. s. § 25 p. 2 järgi abielu lahutamine teise abi-kaasa sugu- või sigivõimetuse põhjusel on rohkematel juhtudel võimalik, kui see oli Kirikuseaduse kehtivuse ajal. Kas kõiki muudatusi seletuskirjas *explicite* mainitakse ja põhistatakse või mitte, see pole oluline. Mis puutub Riigikogu protokollidesse, siis ka need pole mõõtuandvad; neist nähtub, et suure osa muudatuste üle üldse ei vaieldud, vaid peamine huvi koondus vaidlustele abielu eetilise ja sotsiaalse tähtsuse kohta ning lahutamise põhjustest köitis riigikoguliikmete huvi lahutamine abikaasade kokkuleppel. Olgu kõigi nende nn. seadusandlike materjalidega lugu kuidas tahtes, meil on ainuüksi seaduse teksti enesega tegemist ja see on käesoleval juhtumil selge.

Nõrgal alusel seisab Riigikohtu põhistus ka selles osas, kus ta abielulahutust kohtuotsuse põhjal loeb erandnormiks, mida laiendavalt tõlgendada ei tohi, kuna üldreegel on abielu lõppemine abikaasa surmaga.

Siin vahetatakse ära kaks omaette vaatlusviisi. Statistilisest seisukohast on abielu lõppemine abikaasade surmaga tõesti reegel ja lahutamine erand, kuid juriidilisest seisukohast on abielu lõppemine surmaga või kohtuotsusega iseseisvad abielu lõppemise viisid. Ehk täpsamalt öeldes: surm polegi abielu lõppemise spetsiifiline viis, vaid üldine füüsilise oleluse lõppemine, kuna lahutamise läbi abielu lõpeb õigusliku aktiga — konstitutiivse kohtuotsusega. Seepärast õiguslikust seisukohast on need kaks nähtust täiesti eri-

laadsed, mida ei saa asetada teineteisega reegli ja erandi suhtesse. Peale kõige muu, meie seadustes pole kuski vihjatud, et surm on abielu lõppemise reeglipärane viis ja lahutus erand. Kui Riigikohus säärase mõtte avaldab, võtab ta konfessionaalse vaate omaks. Teatavasti katoliku kiriku õpetuse ja normide järgi ainult surm lõpetab abielu ja lahutust üldse pole (on küll tühistamine), kuna ev. lut. kiriku õpetuse järgi erandina abielu võib ka lahutuse teel lõppeda. On sügav vahe endise abieluõiguse ja praeguse vahel: endine oli konfessionaalne, praegune aga üldine ja ülekonfessionaalne.

3. Ei saa kuidagi väita, et meie Ab. s. § 25 p. 2 oleks mõni uunikum. Läti Ab. s. art. 47 on sisult sarnane: „Ühel abikaasal on õigus nõuda abielulahutamist, kui teine abikaasa a) abielulises kooselus on viljatu või vastu nõudja tahtmist hoidub lapse sigitamisest, b) füüsiliselt täiesti võimetu abieluliselt koos elama, kui see võimetus pole põhjustatud vanadusega.“ Nagu siit nähtub, pole ka Läti seaduses sõnagi sellest, millal või mil põhjusel teise viljatus või võimetus on tekkinud. Et ka Lätis kehtis enne ev. lut. usu kirikuseadus, siis kas me peame selleks, et teada saada, milline on art. 47 mõte, uurima, kas Läti seletuskirjas ja saeimas avaldati sõnaselgelt tahet ev. lut. usu Kirikuseaduse § 377 p. 3 selles suunas muuta, nagu see selgesti väljendatud art. 47? Kindlasti mitte, sest ka Läti norm on niisama selge kui vastav meie oma. Olgu muu seas mainitud, et tsiviilseadustiku eelnõu (1935. a. redaktsioonis § 253 p. 2) Ab. s. § 25 p. 2-le on lisandanud, et suguühtimis- või sigitusvõimetus on lahutamise põhjuseks, kui see võimetus on tekkinud enne abiellumist. See asjaolu näitab ka eelnõu autorite arvamust, et kehtiva õiguse järgi on ükskõik, millal ja mis põhjusel võimetus on tekkinud, sest muidu nad poleks tarvitsenud mainitud kitsendust lisandada.

4. Paistab, et Riigikohus on oma seletuse andnud humaansustundest aetuna. Nii kiiduväärne kui see tunne ka muidu on, ometigi on kehtivate seaduste muutmine seaduseandja asi. Kui peetakse ebaõiglaseks praegust Ab. s., algatagu ta muutmist, mis meie seadusandliku käigu juures on võrdlemisi kiiresti teostatav. Kuid õigluse ja otstarbekohasuse küsimused kuuluvad õiguspoliitikasse, mille üle me siinkohal sõna võtta ei taha.

Ülevaated.

Eesti-Läti-Leedu juristide büroo koosolekud Kaunases ja Riias.

Peale büroo koosolekut 29. ja 30. märtsil 1935 Tallinnas¹ omandas Balti riikide juristide koostöö püsiva ilme mitte ainult paberil, vaid ka tegelikult. Büroo järjekorralisi istungeid on pärast seda peetud 2: Kaunases 14.—16. novembrini 1935 ja Riias 8.—10. juunini 1936.

Koosolekust võtsid osa: Eesti poolt J. Klesment (esimees), R. Räägo, M. Pung ja V. Nõges, Kaunases peale nende veel Eesti panga juriskonsult H. Pärtelpoeg; Läti poolt: A. Mengelsons (esimees; nimetatud esimeheks pensionile läinud J. Stoketsi asemele), ning liikmetena Kaunases A. Loebers, K. Skaduls ja V. Davids, Riias V. Bukovski, T. Zveinijeks, K. Skaduls ja eksperdid eriküsimuste alal; Leedu poolt L. Ciplijauskas (esimees), K. Žalkauskas, J. Danauskas ja K. Račkaukas, peale nende Kaunases eksperdid eriküsimuste alal.

Peale ülaltähendatud kahe büroo plenaaristungi toimus Riias Läti kohtuminister H. Apsitsi juhatusel Eesti ja Läti esindajate nõupidamine 29. juunil 1935, millest Eesti poolt osa võttis J. Klesment ja kus peamiselt kõne all oli Tallinna koosolekul vastuvõetud otsuste elluviimine.

Büroo tööde aruanded on esitatud välisministritele ning välisministrite konverentsidel (mais 1935 Kaunases, 9.—11. detsembrini 1935 Riias ja 7.—9. maini 1936 Tallinnas) on büroo tegevus ja vastuvõetud seisukohad heaks kiidetud, samuti on välisministrite konverentsidel algatatud uusi küsimusi, mis juristide büroole otsustada ja ette valmistada antud.

Kriminaalasjus eelmiste süüdimõistmistest vastastikuse tunnustamise konventsioon ja tsiviilkohtu otsuste vastastikuse tunnustamise ja täitmise konventsioon, mis büroo koosolekul Tallinnas vastu võeti ja mille üksikasjaliste korrektiivide suhtes pärast kokku lepitamist, kirjutati alla büroo koosoleku puhul Kaunases 14. novembril 1935 Eesti Kaunase saadiku J. Lepiku, Läti Kaunase saadiku L. Seija ja Leedu välisministri S. Lozoraitise poolt. Mõlemad konventsioonid on trilateraalsed. Konventsioonid ratifitseeriti kõigi kolme riigi poolt (meil seadustega 27. nov. 1935, RT 1935 — 101, art. 837 ja 838). Ratifikatsioonikirjad deponeeriti 10. detsembril 1935 Läti välisminis-

¹ Ülevaade selle kohta vt. „Õigus“ 1935 — 3.

teeriumis. Konventsioonide eeskirjade kohaselt kriminaalasjus eel-
miste süüdimõistmiste vastastikuse tunnustamise konventsioon jõus-
tus 10. detsembrist 1935 ja tsiviilkohtu otsuste vastastikuse tunnusta-
mise ja täitmise konventsioon 10. jaan. 1936 (vt. Välisministeeriumi
teadaanded RT 1935 — 108, art. 896 ja 1935 — 109, art. 908).

Riia koosolekul otsustati tsiviilkohtu otsuste vastastikuse tun-
nustamise ja täitmise konventsiooni ühtlaseks käsitamiseks anda
selle kohta järgmine autentne tõlgendus, mille kohtuministrid tee-
vad teatavaks kohtutele:

1) välisriigi kohtusse antavad palved teise riigi kohtuotsuse
täideviimise kohta ja nende juurde kuuluvad lisad ja ärakirjad esi-
tatakse selle riigi kohtupidamise seaduste kohaselt, kus otsus kuulub
täitmisele, samuti otsustatakse täiteriigi kohtupidamise seaduste
kohaselt ka tagajärjed palvete valesiti esitamise kohta;

2) kohus, andes motiveeritud ärakirja oma otsusest esitamiseks
välisriigi kohtule otsuse täitmise otstarbel, märgib otsusel, missugu-
ses riigis otsus kuulub täitmisele ning kas ta kuulub seal täitmisele
kogu ulatuses või millises osas. Motiveeritud otsuse dublikaadi
väljaandmine toimub samas korras, kui kaotatud täitelehe dubli-
kaadi väljaandmine.

Välisriigi kohus annab talle esitatud ülaltähendatud motiveeri-
tud otsuse ärakirja põhjal täitelehe, märkides, kas otsus kuulub
täitmisele täies ulatuses või millises osas.

Pärast ülaltähendatud motiveeritud otsuse väljaandmist kohus,
kes tegi otsuse, võib välja anda täitelehe ainult siis, kui talle esita-
takse tunnistus välisriigi kohtu poolt, kelle poole nõudja pöördus
täitmise palvega, selle kohta, et nõudjale täiteleht pole välja antud
või on välja antud ainult teatava osa täitmiseks, või kui nõudja tagas-
tab kohtule talle välja antud motiveeritud otsuse ärakirja;

3) kohus, vaadates läbi palve välisriigi kohtu otsuse täitmise
kohta ja kuulates ära pooled, kui nad ilmunud, teeb otsuse konventsio-
oni põhjal välisriigi kohtuotsuse täitmise kohta. Kui otsus näeb ette
teatava kindla summa sissenõudmise, siis täitekohta kohus arvutab
ümber väljamõistetud summa kohalikusse valuutasse selle päeva
kursi järgi, mil tehtud välisriigi kohtu poolt sisuline otsus.

Täitelehes, mis välja antakse täitekohta ringkonnakohtu poolt,
märgitakse täielikult selle kohtu resolutsioon, kes tegi sisulise otsuse,
ning täitelehe lõpus märgitakse kohaliku valuuta summa, millesse
täitekohta kohus otsustas ümber arvata väljamõistetud summa.

Kaalumisel oli ka konventsiooni täiendamine sundtäiteotsustele,
kuid küsimuse otsustamine lükati järgmisele koosolekule.

Konkursiseaduse ühtlustamise asjas oli bürool kasutada
Läti poolt väljatöötatud konkursi seaduse eelnõu. Eesti poolt esi-
tati eelnõu kohta mõned üldised seisukohad, kuna üksikasjaliku eel-

nõu väljatöötamiseks puudus aeg. Küsimust arutanud, leidis büroo: 1) ühise konkursiseaduse väljatöötamine ja kehtimapanemine osutub käesoleval ajal võimatuks; 2) üldised alused, mis omaks võetud Läti konkursiseaduse eelnõus, ei ole vastuolus alustega, millele kavatakse rajada uued konkursiseadused Eestis ja Leedus; 3) peetakse vajalikuks, et juba nüüd riigid teataksid kohtuministeeriumide kaudu üksteisele seadusjõusse astunud kohtuotsustest kaubanduslikul alal maksujõuetuks tunnistamise kohta.

Ühtlasi peeti soovitavaks, et konkursiseadus võetaks tulevase bürooistungi päevakorda, ja püüda konkursiseadusi kõigis kolmes riigis võimalikult üksteisele lähendada, vähemalt nende põhialustes.

Abielulahutuse asjus kohtualluvuse ja kohtuotsuste tunnustamise konventsiooni kava, mis esitatud Leedu poolt, otsustati lükata edasi, kusjuures Leedu osakond töötab välja uue ja täielikuma kava.

Leedu osakond töötab välja tulevaseks koosolekuks ka konventsiooni kava kahekordse maksustamise asjus.

Ühtlaste vekslite- ja tsekiseaduste kavad, mis koostatud Eesti poolt, võeti vastu Kaunase koosolekul ning lõppredaktsioonis Riia koosolekul. Ühtlasi Riia koosolekul võeti vastu Eesti poolt esitatud trilateraalse konventsiooni kava, mille järgi kõik kolm riiki ühinevad ühtlaselt vastavate Genfi konventsioonidega ja panevad kehtima kõigis riiges täiesti ühtlased vekslite- ja tsekiseadused.

Kriminaalseksioon arutas Kaunase konverentsil süütegijate väljaandmise konventsiooni eelnõu, ühist süütegijate väljaandmise seaduse eelnõu ja kriminaalstatistika ühtlustamist kolmes riigis. Kõik debaateeritud küsimused jäid pooleli. Riia konverentsil saavutati kokkulepe süütegijate väljaandmise ja kohtuliku abistamise konventsioonis, mis ka lõplikul kujul büroo üldkoosolekul vastu võeti. See konventsioon on trilateraalne ja peab asendama 1922. a. kolme riigi vahel sõlmitud bilateraalsed konventsioonid. Sisult läheb uus konventsioon kaugemale 1922. a. konventsioonist. Lepinguosalisel kohustuvad ühistel alustel vastastikku välja andma nii oma kui võõra riigi kodanikke. Väljaandmisele kuuluvate süütegijate loend on suurendatud. Väljaandmise üldiseks aluseks on nõue, et tegu, mille eest väljaandmist nõutakse, peab süüteo sooritamise ja väljanõudmise nõude esitamise ajal olema karistatav türmiga nii väljanõudvas kui ka väljaandvas riigis. Peale selle kuuluvad väljaandmisele sõjaväe- ja poliitilise iseloomuga süütegijate sooritajad ametialaste süütegijate eest ja poliitilise iseloomuga süütegijate sooritajad need, kelle süütegijades prevaleerib üldkriminaal-iseloom. Väljaandmine rajaneb legaalsel alusel ega ei ole sõltuv ühe või teise riigi ametivõimude suvast.

Ühise süütegijate väljaandmise seaduse eelnõu väljatöötamine võeti esialgu päevakorrast ära.

Kriminaalstatistika ühtlustamise aluseid debateeriti ka Riia konverentsil, kuid arvestades küsimuses laiaulatuslikkust ei jõutud veel täpsustatud kokkulepeni. See küsimus tuleb uuesti kaalumisele järgneval Tallinna konverentsil. Samuti otsustati võtta selle konverentsi päevakorda ühise seisukoha väljatöötamine Rahvasteliidult esitatud terrorismi vastu võitlemise konventsiooni ja rahvusvahelise kriminaalkohtu loomise konventsiooni eelnõude kohta.

Järgmine büroo koosolek peetakse Tallinnas.

* *
*

Büroo Riia koosolekul tuletati avakõnedes nii Läti kohtuminister Apsitsi kui ka Eesti esindaja Klesmenti poolt meelde Balti riikide juristide viis aastat kestnud koostööd ja märgiti seda päeva väikese juubelina. Teatavasti Balti riikide juristide esimene kokkutulek leidis aset mais 1931 Kaunases.

J. K.; R. R.

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas Tulumaksu seaduse § 21 täh. 1 käsitlemisel allesjääva kasu all tuleb arvata ettevõtte aruandes tema enda poolt näidatud kasu või maksu võtmiseks kindlaks tehtud kasu?

Vastus: kindlakstehtud kasu.

Tulumaksu seaduse § 21 täh. 1 on öeldud ainult, et maksumäär arvatakse nii, et allesjääv kasu maksu läbi ei langeks alla 5% põhikapitalist, ega ole ette nähtud, et ettevõtte enese poolt aruandes näidatud ja arvatud allesjääv kasu maksu läbi ei langeks alla 5% põhikapitalist, ja sellepärast puudub igasugune alus väitmiseks, et Tulumaksu seaduse § 21 märk. 1 on ette nähtud ettevõtte enese poolt aruandes näidatud kasu. Et Tulumaksu seaduse § 21 märk. 1 näeb ette Tulumaksu seaduse § 16 ette nähtud sama seaduse §§ 15 ja 19 järgi välja arvatud üldist kasu, selgub Tulum. s. § 16 sõnastusest, mille järgi see kasu loetakse maksualuseks tuluks, mitte aga ettevõtte enese poolt aruandes näidatud kasu, ja seepärast maksu määramisel ja arvutusel võibki ainult seda kasu arvestada. Teisele seisukohale asumisel oleks maksu võtmine täiesti sõltuvaks tehtud ettevõtetest enestest, kes maksust vabanemiseks võiksid kasu aruandes nii arvutada, et Tulumaksu seaduse § 21 märk. 1 järgi igal juhul puuduks alus maksu määramiseks, ja ettevõtted oleksid maksuvabad. Seepärast ongi Tulum. s. § 16 ette nähtud, missugust

kasu tuleb arvata maksualuseks tuluks ja missugust kasu tuleb arvestada tulumaksustamisel, seega ka Tulum. s. § 21 märk. 1 käsitlemisel.

(RkHA toim. nr. 35 II — 1936.)

Kui keegi on rendivahekorra alusel mitme talu maadest maad kasustanud ja temal on juba eluasemeks hoonealuse ja õuemaad eraldatud ühe talu maadest, kas siis tuleb temale teiste talude maadest, mis on alla 20 ha, üldse maad eraldada?

Vastus: eitav.

Kui keegi on rendivahekorra alusel mitme talu maadest maad kasustanud ja temale on juba eluasemeks hoonealuse ja õuemaad eraldatud ühe talu maadest, siis ei ole Kogukonna, asutuste ja erarendimaade korraldamise seaduse § 3 mõtte kohaselt õige temale eraldada § 3 põhjal veel kõigist teistest talumaadest kokku kuni $\frac{1}{3}$ ha maad hoonealuseks ja õuemaaks, vaid selle olemasolul tuleks temale eraldada kõikide talude maadest eraldi, mis on vähemalt 20 ha suured, see maa, mida tema on kasustanud varemini, ja talude maadest, mis on alla 20 ha, ei tule temale maad üldse eraldada.

(RkHA toim. nr. 78 II — 1936.)

Kas linnavolikogu oma sundmäärusega, mis rajatud linna-seaduse § 108 p. 9-le, võib lubada teravilja ja teraviljasaaduste müüki turul ainult tegelikel tootjail põllupidajail nende oma saaduste ulatuses?

Vastus: eitav.

Linnaseaduse § 108 p. 9 õigustab linnavolikogu sundmäärusi andma kohtade määramiseks linna piirkonnas laatade ja turgude jaoks, nende sisseeadmise ja korrashoidmise kohta ja nende sisemise korra ja kauplemise aja kohta. LS § 108 p. 9 üksi omaette ei õigusta linnavolikogu sundmäärustega kehtima panna kitsendusi turul kauplemise kohta, mis ei ole tingitud kauplemisajast, turu korrast või tervishoidlikkudest nõuetest kaupade müütamisel, ning sundmäärus, millega on lubatud teravilja ja teraviljasaaduste müük turul ainult tegelikel tootjail põllupidajail nende oma saaduste ulatuses, ei leia seaduslikku tuge LS § 108 p. 9.

(RkHA toim. nr. 486 II — 1935.)

Kas Maksukorraldamise seaduse § 145 järgi majandusminister on kohustatud kõik trahvide vähendamise palved Vabariigi Valitsusele esitama?

Vastus: eitav.

MKS § 145 järgi majandusministri ettepanekul võib Vabariigi Valitsus vähendada määratud trahve või neid täiesti ära jätta. Seega tähendatud MKS § 145 järgi Vabariigi Valitsus vähendab trahve või jätab neid täiesti ära majandusministri ette-

panekul, s. t., kui majandusminister leiab, et trahvide vähendamise palve tema arvates väärib rahuldamist, siis kannab ta asja Vabariigi Valitsusele otsustamiseks. Kuid see paragraaf ei näe ette, et üldse kõik üle 2500 kr. trahvide vähendamise küsimused tuleb samale Vabariigi Valitsusele ette kanda, vaatamata sellele, kas ta ise vähendamist pooldab või mitte. Järelikult juhul, kui majandusminister ei pea võimalikuks trahvi vähendada, ei ole ta ka kohustatud asja Vabariigi Valitsusele ette kandma.

(Rkha toim. nr. 347 II — 1935.)

Kas väljaspool koosseisu sattunud kohtu-uurijale tuleb maksta KS § 231^b alusel palka edasi kahe aasta jooksul, kui selle aja kestel ei peaks järgnema tema määramist uude ametisse?

Vastus: jaatav.

Riigiteenistuse seaduse (RT 1924 — 149) § 2 järgi teenistusvahetuskord riigi ja ametnikkude vahel määratakse kindlaks selle seaduse alusel kõigil juhtumitel, mis ei ole eriteenistusseadustes teisiti korraldatud. Kohtunikkude teenistusvahetuskord on korraldatud Kohtute seaduses ja Riigiteenistuse seaduse eeskirjad sama seaduse § 2 kohaselt ei ole kohaldatavad kohtunikkude teenistusvahetuskorra kohta, kui see on Kohtute seaduses teisiti korraldatud. Riigiteenistuse seaduse § 2 väljendatud juhise kohaselt võib riigiteenijate kohta antavaid seadusi, mis teenistusvahetuskorda korraldavad teisiti kui Kohtute seaduses ette nähtud, kohaldada kohtunikkude kohta ainult siis, kui see seaduses on otseselt ette nähtud. Riigiteenistusest vabastamise puhul palga edasimaksmise seaduses (RT 1926 — 100), mis nägi ette palga edasimaksmise kõigile riigiametnikele ja -teenijatele teenistusest vabastamise puhul koosseisude vähendamise tõttu, ei olnud ette nähtud, et see seadus oleks kohaldatav ka kohtunikkude kohta ja et tema oleks muutnud sellekohaseid erieeskirju Kohtute seaduses kohtunikkudele palga edasimaksmise kohta ametist vabastamisel ametikoha kaotamise puhul. Kui Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadusega (RT 1927 — 113) vähendati kohtute koosseise, siis ühtlasi määrati sama seaduse § 3-ga kohtunikele selle seaduse alusel ametist vabastamise puhul palga edasimaksmise tingimused. Samuti olid ette nähtud palga edasimaksmise tingimused Kohtu-uurijate koosseisu osalise ümberkorraldamise seaduses (RT 1934 — 27) tähtsamate asjade kohtu-uurijate koondamise läbiviimiseks selle seaduse alusel. On kohtu-uurija ametist vabastatud mitte mõnes eriseaduses ette nähtud alusel, vaid Kohtute seaduse § 231^a alusel, siis on temal seetõttu õigus palka edasi saada KS § 231^b ette nähtud alustel ja korras. Riigiteenijate tasude seaduse (RT 1935 — 31) §§ 19 ja 20 ametnikkude reservi arvamise ja sel puhul palga edasimaksmise aluste ja tingimuste kohta ei ole sama seaduse § 1 ja Riigiteenistuse sead. § 2 põhjal kohaldatavad

kohtunikku kohta ametist vabastamisel KS § 231¹ korras. KS § 231³ põhjal on kohtu-uurijal õigus edasi saada täit palka kahe aasta jooksul. KS § 238-st ja sellele juurdelisatud tabelist nähtub, et kohtunikku teenistustasu Vene ajal koosnes palgast, söögi- ja korterirahadest ning märkus 2 järgi tabeli juurde kohtu-uurijad said veel teenistusvanuse järgi lisatasu. KS § 231³ järgi olid väljapoole koosseisu jäänud kohtunikud õigustatud edasi saama üksnes täit palka, aga mitte endist ametikohal saadud teenistustasu. Kohtunikku teenistustasu on korraldatud Riigiteenijate tasude seadusega ja Riigiasutiste ametnikkude koosseisu seadusega (RT 1935 — 31) ning kohtu-uurijate palk on ette nähtud Riigiteenijate tasude sead. § 3 ja sellele lisandatud tabeli I kohaselt Riigiasutiste ametnikkude koosseisu seaduses Kohtuministeeriumi koosseisude all. Kuid Riigiteenijate tasude seaduse §§ 6 ja 10 põhjal saavad kohtunikud peale palga veel teenistusvanuse tasu. Nii koosneb kohtu-uurija teenistustasu kehtivate seaduste järgi palgast ja teenistusvanuse tasust. KS § 231³ järgi on väljapoole koosseisu jäänud kohtu-uurija õigustatud saama edasi üksnes palka, aga mitte tegelikult saadud teenistustasu.

(Rkha toim. nr. 243 II — 1936.)

Kas Põhiseaduse § 20 põhjal saab iga Eesti kodanik nõuda üksnes oma teadaande põhjal enda tunnistamist ükskõik mis rahvusse kuuluvaks?

Vastus: eitav.

Riigikohtu administratiiv-osakonna avaldatud otsuses nr. 69 — 1929. a. on arutatud ja seletatud Eesti kodaniku õiguse küsimust oma rahvuse määramisel. Selles otsuses ei ole Riigikohus otseselt seletanud, missuguses konkreetses ulatuses tuleb mõista Põhiseaduse § 20 ette nähtud Eesti kodaniku õigust oma rahvuse määramisel, vaid konstateerides, et ei ole olemas üldist eriseadust, mis rahvuse määramise õiguse tegeliku tarvitamise õiguse ja tingimused kindlaks määraks, on Riigikohus peamiselt Vähemusrahvuste kultuuroromavalitsuse seaduse (RT 1925 — 31/32) § 9 põhjal seletanud, et Saksa rahvusnimekirja kodanikkude sissekandmist toimetatakse kodanikkude teadaannete põhjal, sest Vähemusrahvuste kultuuroromavalitsuse seadus kui ainus seadus, mis seda küsimust korraldab, ei tee kodaniku kuuluvust teatavasse vähemusrahvuse kultuuroromavalitsusse sõltuvaks kodaniku kuuluvusest selle vähemusrahvuse rahvusse kui rassi, nagu see nähtub Riigikogu üldkomisjoni seletuskirjast selle seaduse juurde. Samas otsuses on Riigikohus aga ka seletanud, et seadus ei näe ette kodaniku õigust oma teadaande põhjal nõuda, et teda tunnistataks kuuluvaks mõnda rahvusse, kellel ei ole Eesti Vabariigis oma kultuuroromavalitsust. Seega on selles otsuses antud seletusega ühtlasi

piiratud kodaniku õigus oma rahvuse määramiseks oma teadaande põhjal selles mõttes, et see õigus on seoses Eesti piirides elavate vähemusrahvuste autonoomsete asutiste korraldamisega ja on teostatav üksnes selle rahvuse suhtes, kellel on Eesti Vabariigis kultuuromavalitsus. Nii on Riigikohus oma seletusega piiranud juba ka Põhiseaduse § 20 mõistmist ja nimelt selles sihis, et PS § 20 põhjal ei saa iga Eesti kodanik nõuda üksnes oma teadaande põhjal enda mistahes rahvusse kuuluvaks tunnistamist. Pärast Rahvusse kuuluvuse aluste määramise seaduse (RT 1934 — 93) kehtimahakkamist, milles eriti ette nähtud Eesti rahvuse kuuluvuse alused, ei ole enam põhjust ka vähemusrahvuste rahvusnimekirjade koostamise üle otsustamisel aluseks võtta üksnes Vähemusrahvuste kulturomavalitsuse seaduse juhtmõtteid, nagu see on toimunud Riigikohtu varemate otsuste puhul. Põhiseaduse § 20 sätte mõte ja eesmärk ei seisa mitte selles, et kaotada kõik kindlad ja objektiivsed tunnused kodanikkude kuuluvuse üle ühte või teise rahvusse, vaid selles, et kindlustada kõigile Eesti kodanikkudele, kes ei ole eestlased, võimalust oma rahvuse säilitamiseks ning kokkukõlas Põhiseaduse § 20-ga korraldavad Põhiseaduse §§ 21, 22 ja 23 Eestis asuvate vähemusrahvuste õiguste kaitset nende rahvuste säilitamise ja kultuurilise arenemise võimaluste kindlustamise otstarbel.

Lähtudes sellelt seisukohalt ei saa pidada Põhiseaduse vastas- teks seaduse või määruste reegleid, kui need peaksid nõudma rahvusnimekirjade koostamisel kodanikelt, kes soovivad endid lasta sinna sisse kanda, seaduslikus korras tõestatud ärakirju vastavat rahvust tõendavatest dokumentidest, nagu see ongi ette nähtud Rahvusnimekirjade pidamise määruse § 5, mis määrus on välja antud Vähemusrahvuste kulturomavalitsuse seaduse § 30 põhjal. Asudes seisukohale, et Põhiseaduse § 20 järgi on ainsaks aluseks rahvusnimekirjadesse sissekandmisel kodaniku enese deklaratsioon oma rahvuse kohta, jõuaksime tulemusele, mis võiks hädaohtlikuks saada vähemusrahvuste kaitse põhimõttele endale. Niisuguse seisukorra juures oleks ju mõeldav, et teatava vähemusrahvuse nimekirjadesse laseksid end sisse kanda kodanikud, kes sellesse rahvusse tegelikult ei kuulu, niisugusel arvul, mis kindlustaks neile enamuse, ja selle tagajärjel võtta enda kätte võõra vähemusrahvuse korraldamise ja kultuurilise arendamise. Põhiseaduse § 20 mõtte järgi ei saa kohustada Eesti kodanikku, kes kuulub teatavasse rahvusse, end pidama mõne teise rahvuse liikmeks, vaid iga kodanik võib vabalt oma rahvuse liikmeks jääda, ilma et sellega oleks seotud mõned õiguse kitsendused, ja vähemusrahvuste kaitse põhimõttega on täiesti kokkukõlas nõue, et vähemusrahvuste nimekirjadesse kantaks üksnes kodanikud, kes tõeliselt sellesse rahvusse kuuluvad.

(Rkha toim. nr. 346 I — 1935.)

Kas Maksukorralduse seaduse § 61 korras maksustamisel saab maksuasutistelt nõuda, et neil oleksid täpsad objektiivsed andmed äri läbikäigu kindlaksmääramisel?

Vastus: eitav.

MKS § 61 korras maksustamisel ei saa maksuasutistelt nõuda, et neil oleksid täpsad objektiivsed andmed äri läbikäigu kindlaksmääramisel. Kui maksja ise ei esita objektiivseid andmeid, s. o. äri- raamatuid, siis on maksuasutised sunnitud ja kohustatud kasutama kaudseid andmeid. Maksuasutised, määrates maksukohuslase ettevõtte läbikäigu MKS § 61 korras kindlaks, on sunnitud ka kalku- latsioone kasutama, kui maksukohuslane kindlaid andmeid ei esita, kuid maksukohuslasest, eriti kui tema ettevõtte aastane läbikäik ula- tub miljonitesse kroonidesse, ei saa arvata, et temal ei ole võimalik oma läbikäigu kohta kindlaid andmeid esitada. Igatahes maksuasutise poolt koostatud kalkulatsiooni, mis rajatud tema poolt kogutud andmetele, ei või maksukohuslane enda koostatud kalkulatsiooniga hakata ümber lükkama, sest tema peab igal juhul võimeline olema kindlaid andmeid esitama kõige oma ettevõtte kohta.

(Rkha toim. nr. 365 — 1935.)

Kas Hoolekande seaduse § 19 mõtte järgi saab piirivalves teenis- tuses oleva isiku elamise aega teatava valla piirides lugeda alalises elukohas viibimiseks, mis tuleks viimase kolme aasta hulka arvata?

Vastus: eitav.

Hoolekande seaduse § 19 mõtte järgi ei saa piirivalves teenistu- ses oleva isiku elamise aega teatava valla piirides lugeda alalises elukohas viibimiseks, mis tuleb viimase kolme aasta hulka arvata, sest tingimus alalise hoolekande mittetarvitamise kohta ei ole kohal- datav piirivalves teenistuse aja kohta, kuna riigiteenistuses oleva isiku eest on kohustatud hoolitsema riik, aga mitte kohalik omavalit- sus. Seepärast HS § 19 järgi ei tule piirivalves teenimise aega üldse arvestada, ning viimased kolm aastat tuleb arvata piirivalves teenis- tuse aega arvestamata jättes.

(Rkha toim. nr. 271 — 1935.)

Kas Eesti Vabariigi kodakondsusse kuuluva naisterahva abi- ellumist välismaalasega Eestis võib registreerida vaimulik pere- konnaseisuametnik?

Vastus: eitav.

Perekonnaseisu seaduse (RT 1925 — 191/192) § 47 kolmanda lõike järgi, kui Eesti Vabariigi kodakondsusse kuuluva naisterahva abiellumine välismaalasega toimub Eestis, võib seda registreerida ainult omavalitsuse perekonnaseisuametnik. Seaduse väljendus, eriti selles leiduv sõna „ainult“ ei jäta mingit kahtlust selles, et Eesti

naiskodaniku abiellumine välismaalasega Eestis peab toimuma registreerimise teel omavalitsuse perekonnaseisuametniku juures, kuna vaimuliku perekonnaseisuametniku poolt koostatud akt neil juhtudel ei oma kehtivust Eestis. Sellepärast ainult niisugune Eesti naiskodaniku abielu sõlmimine välismaalasega Eestis on seaduspärane ja võib kodakondsusse jätmise küsimust otsustava ametniku juures arvestamisele tulla.

(Rkha toim. nr. 386 I — 1935.)

M. T.

Tsiviilosakond.

Kas Tööndusliku töö seaduse § 55¹ ette nähtud viivitusraha oma iseloomu poolest on mingisugune avalikõiguslik trahv?

Vastus: eitav.

Viivitusraha, mida TTS § 55¹ põhjal käitisevaldaja töölisele peab maksma võlgujäänud töötasult, pole mingisugune avalikõiguslik trahv, vaid see on täiesti analoogiline BES ettenähtud intressidega, s. t. tasu kahjude eest, mis tekivad usaldajale võlgniku viivitusest õigel ajal kohustuse mittetäitmisest. Seda viivitusraha nõuda või sellest loobuda on töölisele kuuluv õigus ning riigivõimul selle raha sissenõudmisega pole omal algatusel midagi tegemist. Järelikult TTS § 55¹ ettenähtud viivitusraha hagemisel tuleb rakendada subsidiaarselt BES leiduvaid norme, mispärast juhul, kui tööline on kohtulikult hagenud võlgujäänud töötasu, kuid seejuures mitte ka TTS § 55¹ ettenähtud viivitusraha ning pole endale reserveerinud vastavat õigust tulevikus, siis BES § 3543 ja 3421 põhjal pole tal õigust seda viivitusraha taotella hiljemini iseseisva hagiga.

(RkhT toim. nr. 683 — R ja 271 — K, 1935.)

Kas peapärijale langevast pärandvara väärtusest tuleb maha arvata eluaegse ülalpidamise kohustuse väärtus, mis testamendiga kellegi isiku kasuks peapärija kanda pandud?

Vastus: jaatav.

Kuigi 1920. a. Pärandusmaksu sead. § 21 räägib ainult summa de mahaarvamisest pärandvarast, mis pärija testamendi põhjal peab kolmandatele isikutele välja maksma, pole siiski kahtlust, et siin on mõeldud igasuguseid legaate, mis pärija peab välja maksma ja mille võrra väheneb pärijale mineva vara väärtus. Nagu järgneb Pärandusmaksu s. §§ 1, 8 ja 21 ühisest mõttest, peab pärija pärandimaksu riigile maksma ainult selle vara väärtuse pealt, mis talle tõeliselt üle läheb, s. t. mis sellest varast üle jääb pärast võlgade ja legaatide mahaarvamist. Kuigi ülalpidamiskohustus, mis pärija teatava isiku suhtes selle surmani peab kandma, ei tule välja maksta korraga, vaid see koormis kuulub täitmisele aeg-ajaliste

pidevate maksmistega, olgu rahaga või moonaga, — vähendab see ometigi pärandvara väärtust, moodustades omaette kohustuse, mis pärimisega läheb üle pärijale ja tuleb kanda päritud vara arvel, vähendades vastavalt selle väärtust. Et sellise legaadi — ülalpidamiskohustuse — pealt legataar peab tasuma pärandimaksu (Pärandusm. s. §§ 34, 35), siis tuleb selle väärtus peapärijale langenud pärandvara väärtusest temale pärandimaksu määramisel maha arvata.

(RkhT toim. nr. 341 — R — 1935.)

Kas kinnisasja sundmüügi korral ühe kaasomaniku võlgade pärast teisel kaasomanikul on väljaostu-õigus?

Vastus: jaatav.

BES § 1613 ja 1614 järgi väljaostuõigus on asjaõigus, mille põhjal keegi võib omandada teise isiku poolt võõrandatud asja, kõrvaldades vastava eelisõiguse põhjal esialgse omandaja ja astudes viimase õigustesse. BES § 1615 järgi väljaostu-õigus tekib seaduse, lepingu või ükskõigse tahteavalduse, näit. testamendi, läbi. BES § 1677 ja 939 põhjal kuulub väljaostu-õigus ka kaasomanikule juhul, kui võõrandatakse kaasomandis olev kinnisasi. BES § 1620 järgi väljaostu-õiguse teostamisel pole mõju viisil, kuidas on toimunud võõrandamine, kas vabal kokkuleppel või sunniviisil; sel põhjusel allub sellele õigusele ka see kinnisasi, mis on võõrandatud avalikul sundmüügil; erand on tehtud ainult endise Eesti- ja Kuramaa jaoks, kus avaliku sundmüügi puhul pole väljaostu-õigust. BES § 3965 all olev märkus omakorda juhatab sundmüügil võõrandatud kinnisasja väljaostu-õiguse suhtes BES § 1620 juurde. TKS § 1878 ütleb, et sundmüügil võõrandatud kinnisasja väljaostu-õigus lahendatakse materiaalsoiguse normide järgi. Kõigist neist mainitud seadusnormidest järgneb seega, et end. Liivimaal kaasomanikul on väljaostu-õigus kaasomandis oleva kinnisasja suhtes, kui see võõrandatakse sundmüügil. Selle järelduse vastu ei räägi millegagi BES § 3957, mis ei lausu midagi väljaostu-õigusest, vaid määrab ainult kaomaniku õigused sundmüügist osavõtmisel ja sundmüügi vältimisest kaasomaniku-võlglaste kreditoride rahuldamise läbi.

Et BES § 1613 põhjal väljaostja astub esialgse omandaja õigustesse ja võtab üle kohustused, mis ostu-müügi lepingu järgi tema kanda langesid (§ 1623) ja peab vastava ostuhinna ühes lõivudega ja muude kuludega esialgsele omandajale tasuma, siis kinnisvara sundmüügi korral väljaostu-õiguse kasustaja peab esialgse omandaja nimele kohtusse tasuma selle ostuhinna, mis viimane sundmüügil pakkus.

(RkhT toim. nr. 157 — K, 1936.)

T. G.

Kriminaalosakond.

Mis tuleb mõista KrS § 69 p. 2 ette nähtud „kohtuotsuse“ all?

Vastus: Et üldreeglina kõrgema sisulise kohtu otsus asendab eelmise kohtuastme kohtuotsuse, siis tuleb § 69 p. 2 tähendatud kohtuotsuse all mõista esimest sisulist kohtuotsust selles süüteo asjas, kusjuures on ükskõik, kas see esimene kohtuotsus oli õigeksmõistev või süüdimõistev. Aegumise küsimus sääraстал juhtumitel võib üles kerkida vaid siis, kui süüdimõistev on kas esimese kohtuastme otsus või aga esimest õigeksmõistvat kohtuotsust muutev ja asendav teise kohtuastme kohtuotsus.

(RkhK toim. nr. 765 — 1935.)

Kas teadlikkus moodustab tahtluse?

Riigikohus on seletanud, et KrS § 48 on ette nähtud kaks liiki tahtlust: nn. otsene ja kaudne tahtlus. Otsese tahtluse eritunnuseks on nihästi tahteteostuse kui ka tagajärje tahtmine („kui süüdlane soovis selle kordasaatmist“), kaudse tahtluse puhul rahuldub aga seadusandja tahteteostuse tahtmisega, kuna tagajärge peab süüdlane vaid ette nägema („kui süüdlane teadvalt sündida laskis tagajärje“). Laseb keegi näit. tee teadlikult üles künä, siis on tegemist kaudse tahtlusega.

(RkhK toim. nr. 765 — 1935.)

Kas KrS § 516 ette nähtud süüteo teokoosseisu peab tegija teostama vahenditult või võib see toimuda ka vahendiliselt?

Vastus: KrS § 516 ettenähtud teokoosseisu tegija võib teostada kas vahenditult või vahendiliselt. Vahenditult teostab teokoosseisu isik, kes ise oma füüsilise jõuga seda tahteteostust teostab, mis on oluline süüteo tagajärje saavutamiseks. Kuid tagajärje väljakutsumine on teostatav ka teise isiku kaudu. Sel puhul on võimalikud kaks juhtumit: kas osutus süüdlane vahendiliseks tegijaks või kihutajaks. Vahendiline tegija on süüdlane, kui tema teist isikut kasutas tahteteostuse teostamisel, kusjuures see teine isik selles teos (materiaalõiguslikult) süütuks osutub. See on võimalik peamiselt järgmistel juhtumitel: 1) kui teisel isikul süüdivus puudus, 2) kui teine isik eksituses viibis teokoosseisu suhtes ja 3) kui teine isik vältimatu psüühilise surve all viibis. Peale selle on see olukord mõeldav ka sel juhtumil, kui tegemist erisubjektiga iseloomustatud süüteoга ja selle tahteteostust teostav isik, kellel puuduvad säärase erisubjekti omadused, selleks teoks oli kallutatud isiku poolt, kellel antud seesugused omadused. Vahendilise tegija instituut ei ole KrS § 51 otseselt ette nähtud, kuid järgneb seal toodud tegija mõistest. Selle instituudi mittetunnustamine tooks aga kaasa kriminaalpoliitiliselt ebasoovitava nähtuse, et kõik vahendiliselt toimepandud üleastumised

jääksid karistamata, sest KrS § 49 jõul ülesastumisele kihutamine pole karistatav.

(RkhK toim. nr. 765 — 1935.)

Kuidas tuleb mõista KrS § 391 toodud sõnu: „kui tal selleks oli võimalus“?

Vastus: Seaduse tekstis toodud lause „kui tal selleks oli võimalus“ ei jäta mingit kahtlust, et see lause sisaldab mitte ainult elatise andmise võimalusi juhul, kui kohtualusel oli „küllaldasel määral varandust ja tulu“, nagu kassaator arvab, vaid ka igasuguseid muid elatise maksmise võimalusi, nagu seda on mõistnud ringkonnakohus. Peale selle pole KrS § 391 l. 2 aluseks võetud RNS § 143, mis räägib juhtumist, kui kohtualusel oli „küllaldasel määral varandust ja tulu“, vaid KrS § 391 l. 2 sisaldab täiesti uut ja iseseisvat kriminaalõiguslikku normi. Küsimus, kas kohtualusel oli võimalus anda oma väljaspool abielu sündinud lapsele tsiviilkohtu poolt välja mõistetud elatist, käib asja sisu kohta, mis KS § 5 põhjal kasatsiooni korras arutusele ei tule.

(RkhK toim. nr. 751 — 1935.)

Kas KrS § 391 ette nähtud 3-kuulist tähtaega tuleb lugeda momendist, mil kohtutäitur hageja soovil ja algatusel kostja poole pöördus täitelehega TKS § 942 alusel?

Vastus: eitav.

KrS § 391 2. lõigendi järgi peab süüdlane tsiviilkohtu otsusega väljamõistetud elatist andma oma väljaspool abielu sündinud lapsele „kolme kuu kestel“. Missugusest momendist tuleb lugeda seaduses ettenähtud kolmekuulist tähtaega? Seisukoht, et selleks momendiks tuleb lugeda aega, millal süüdlasele on tsiviilseadustes ettenähtud korras esitatud täiteleht, ei leia kinnitust seaduse tekstist. Oleks seadusandja soovinud kolmekuulise tähtaja alguseks võtta tsiviilkohtu otsuse täitelehe esitamist süüdlasele, siis oleks see moment ka seaduses fikseeritud, mis aga pole aset leidnud. Küll laseb aga seaduse tekst järeldada, et kolmekuulise tähtaja alguseks tuleb lugeda selle tsiviilkohtu otsuse seadusjõusse astumist, millega on elatis väljaspool abielu sündinud lapsele välja mõistetud, sest seaduse tekst räägib tsiviilkohtu otsusega väljamõistetud elatise mitteandmisest kolme kuu kestel, mitte aga täitelehe esitamisest tsiviilkohtu otsusega väljamõistetud elatise nõudmiseks.

(RkhK toim. nr. 751 — 1935.)

Kas Maksukaristuste seadustiku eeskiriv tuleb tarvitusele võtta enne selle väljakuulutamist kordasaadetud tegudes, kui MKS-ga on karistus suurendatud võrreldes teo kordasaatmise ajal kehtinud Tolliseadustikuga?

Vastus: KrS § 1 toob ainult süüteo mõiste, tunnistades selleks

igat tegu, mis selle kordasaatmise ajal oli karistuse ähvardusega keelatud. Järelikult on süüteo olemasoluks KrS § 1 järgi vajalik, et tegu selle kordasaatmise ajal oleks karistatav. Milline karistus aga selle teo eest oli ette nähtud, on KrS § 1 suhtes ükskõik. Uue kriminaalseaduse rakendamist süüteo suhtes, mis toime pandud enne uue kriminaalseaduse kehtimahakkamist, lahendab ainuüksi KrS § 11. See norm sisaldab kategoorilist nõuet igal juhul uut kriminaalseadust rakendada (ka siis, kui seal raskem ähvardav karistus ette nähtud kui see oli muudetud seaduses). Järelikult ei saa juttu olla Tolliseadustikus leiduvate kriminaalseaduste rakendamist ajal, kus see seadustik juba kehtivuse kaotanud, ja selle asemel jõustunud Maksu- karistuse seadustik, olgugi et süütegu oli toime pandud esimese nimetatud seadustiku kehtivuse ajal. KrS § 11 l. 2 asub seadusandja seisukohale, et juhul, kui muudetud kriminaalseaduse sanktsioon nägi ette ähvardava karistusena kergema karistusliigi või määra kui uus, selle rakendamise momendil kehtiv kriminaalseadus, siis tuleb uues kriminaalseaduses ette nähtud karistust kergendada § 53 ette nähtud eeskirjade kohaselt. Sellest kaks järeldust: 1) et KrS § 11 l. 2 ei nõua, et kergendatud uus karistus vastaks nimelt karistuse liigi kui ka määra suhtes karistusele, millist võidi sama süüteo eest määrata endise, äramuudetud kriminaalseaduse järgi ja 2) et karistuse kergendamise eelduseks on küll endine kergem ähvardav karistus, võrreldes rakendamise momendil kehtiva kr.-seaduse ähvardava karistusega, aga kergendamine ise teostub arvestamata endise karistuse suurust, ainuüksi KrS § 11 korras ja selle seaduse piirides. Sellest aga omakorda tuleb järeldada, et uue karistuse kergendamine KrS § 11 l. 2 põhjal on võimalik ainult siis, kui vastav eriosaline kriminaalseadus võimaldab, oma sanktsiooni struktuuri tõttu, KrS § 53 tarvitamist. Peaaegu kõikide praegusel ajal kehtivate kr.-seaduste sanktsioonid kuuluvad nn. relatiivselt määramata sanktsiooni tüüpi (üldtuntud valemi järgi „mitte üle“) ja nende suhtes on vabalt rakendatav ka KrS § 53 ette nähtud karistuste kergendamise kord. Kuid erandina leiduvad kehtivate kr.-seaduste hulgas ka seesugused, millede sanktsioonid kuuluvad nn. absoluutselt määratud sanktsioonide tüüpi. Neil juhtudel on sanktsioonis karistus täpsalt määratud ja kohtul ei ole mingit võimalust jätud neid üksikjuhtude kohaselt ei kergendada ega raskendada. Järelikult ei ole säärase sanktsioonide puhul üldse rakendatav KrS § 53. Sellest aga järgneb, et seesuguste sanktsioonide puhul uutes kriminaalseadustes ei saa rakendada ka KrS § 11 l. 2. Nende kriminaalseaduste suhtes jääb üle vaid KrS § 1. 1 kohaldamine. Viimasena-kirjeldatud kriminaalseaduste hulka kuulub ka MKS § 83, milles on ette nähtud absoluutselt määratud sanktsioon.

(RkhK toim. nr. 792 — 1935.)

P. K.

Varia.

Tartu Õigusteadlaste Seltsi aastapeakoosolek 25. V 1936.

Koosoleku avab seltsi esimees K. Grau; koosolekut juhatab T. Grünthal, protokollib J. Mardi.

Päevakorras: 1) aruanded, 2) 1936. a. liikmemaks ja eelarved, 3) valimised ja 4) läbirääkimised.

1. Aruanded: a) Seltsi üldise aruande esitab esimees K. Grau. Aruandeaasta kestel on peetud üldkoosolekuid 3, referaatkoosolekuid 4 ja juhatuse koosolekuid 11. 19. jaanuaril 1935 peetud üldkoosolek oli korraldatud Riigikohtu ärasaatmise koosolekuna, kus valiti ka seltsi auliikmeiks seltsi kauaaegsed aktiivsemad liikmed riigikohtunikud A. Palvadre, K. Parts, P. Puusepp, R. Räägo ja M. Taevere. Juhatuse poolt on soovi avaldatud, et Tallinna Õigusteadlaste Selts kutсуks kokku 1937. aastal järjekorralise õigusteadlastepäeva, mille pidamine on korraldamata jäänud kahel viimasel aastal.

b) Seltsi 1935. a. rahaline aruanne kinnitatakse esitatud kujul ja revisjonikomisjoni poolt läbivaadatuna järgmisena: aruandeaasta kestel on seltsil tulused olnud kr. 275.34. Sellest summast on liikmemaksuna laekunud 1935. a. liikmemaksu arvel kr. 171.00 ja eelmiste aastate liikmemaksude arvel kr. 60.00; 1934. a. kassa saldo oli kr. 44.34. Kulused on seltsil 1935. a. kestel olnud: toetusena ajakiri „Õigusele“ kr. 200.—, kantseleikulud kr. 19.20 ja mitmesugused kulud kr. 38.17; kassa saldo 31. XII 1935. a. kr. 17.97.

c) Ajakirja „Õiguse“ 1935. a. tulude-kulude ja lõppbilansi aruanded, mis revisjonikomisjoni poolt läbi vaadatud, kinnitatakse esitatud kujul järgmisena.

Juriidilise ajakirja „Õiguse“ 1935. a. tulude-kulude aruanne.

Tulud.

Ajakirja müügist:

1935. aastak. arve . . .	Kr. 3007.58	
Eelmiste aastak. arve . . . „	526.37	Kr. 3533.95
Abirahad	„	1300.00
Mitmesugused tulud	„	16.01
Kapitalist puudujäägi kattteks	„	583.20
		<hr/>
		Kokku Kr. 5433.16

Kulud.

Trükikulude arve	Kr. 2013.34	
Kaastöö arve	„ 1676.11	
Korrektuuri arve	„ 185.00	
Paberi arve	„ 32.24	
Komisjonide arve	„ 297.69	
Kantseleikulude arve	„ 103.62	
Palkade arve	„ 840.00	
Postikulude arve	„ 118.92	
Kirjanduskulude arve	„ 62.25	
Reklaami arve	„ 19.30	
Mitmesuguste kulude arve	„ 84.69	Kr. 5433.16
		<hr/>
	Kokku	Kr. 5433.16

Juriidilise ajakirja „Õiguse“ 1935. a. lõpp-bilansi aruanne.

Aktiva.

Kassa saldo 31. XII 1935. a.	Kr. 17.62	
Tähtajalise hoiusumma arve	„ 661.61	
Ladu arve	„ 3406.80	
Deebitoride arve	„ 2092.73	
Vallasvara arve	„ 247.50	
Lugemislaua arve	„ 498.18	Kr. 6924.44
Kapitali vähenemine		„ 520.95
		<hr/>
	Kokku	Kr. 7445.39

Passiva.

Kapitali arve	Kr. 6600.76	
Kreeditoride arve	„ 606.63	
Tartu Õigusteadlaste Seltsi arve	„ 238.00	Kr. 7445.39
		<hr/>
	Kokku	Kr. 7445.39

2. 1936. a. liikmemaks ja eelarved. Seltsi liikmemaks määratakse juhatuse ettepanekul endiselt 3 krooni aastas.

a) Tartu Õigusteadlaste Seltsi 1936. a. eelarve kinnitatakse järgmisena. Tulud: 1936. a. liikmemaksust kr. 200.—; eelmiste aastate liikmemaksu kr. 60.—; kassa 1935. a. saldo kr. 17.97; kokku tulusid 1936. a. kr. 277.97. Kulud: toetusena ajakiri „Õigusele“ kr. 200.—; kantselei- ja postikulud kr. 20.—; mitmesugused ja ettenähtamatud kulud kr. 57.97; kokku kulusid 1936. a. kr. 277.97.

b) Ajakirja „Õiguse“ 1936. a. eelarve kinnitatakse järgmisena:

Tulud:

Ajakirjamüügist:

1936. aastakäik . . . . . Kr. 3900.—
Eelmised aastakäigud . . . . . „ 500.— Kr. 4400.—

Abirahad:

Kohtuministeeriumilt . . . . . Kr. 1200.—
Vann. Adv. Nõukogult . . . . . „ 300.—
Tartu Õigusteadl. Seltsilt . . . . . „ 200.— Kr. 1700.—

Mitmesugused tulud . . . . . „ 100.—

Kokku Kr. 6200.—

Kulud:

Trükikulud . . . . . Kr. 2300.—
Honorarid . . . . . „ 1900.—
Paber . . . . . „ 200.—
Palgad . . . . . „ 840.—
Korrektuur . . . . . „ 185.—
Komisjonid . . . . . „ 300.—
Kantseleikulud ja telefon . . . . . „ 125.—
Postikulud . . . . . „ 150.—
Kirjandus . . . . . „ 50.—
Reklaam . . . . . „ 30.—
Mitmesugused ja ettenähtamatud kulud . . . . . „ 120.— Kr. 6200.—

Kokku Kr. 6200.—

3. Valimised. Seltsi juhatus valitakse järgmises koosseisus: esimees K. Grau, abiesimees J. Sass, kirjatoimetaja J. Mardi, abikirjatoimetaja J. Vain, laekur A. Väärssi, abi E. Ein (kõik endised). Juhatuseliikmete kandidaatideks valitakse A.-T. Kliimann, F. Nigol ja V. Roovere (kõik endised). Revisjonikomisjon valitakse tagasi endises koosseisus: A. Siska, H. Vihalem, J. Ramm, asemik V. Poska-Grünthal. Ajakirja „Õiguse“ toimetust valitakse tagasi 1935. a. koosseisus.

4. Läbirääkimised. Avaldatakse mõtteid 1937. a. kokku kutsuda soovitava õigusteadlastepäeva päevakorra, Tartu Õigusteadlaste Seltsi ja Ülikooli juures asuva Õigusteadlaste Seltsi lähema koostöö ja mitmesuguste seltsi siseelu ja tegevuse küsimuste suhtes.

A. Mg.

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.**

Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

Kas Põhiseaduse § 20 põhjal saab iga Eesti kodanik nõuda üksnes oma teadaande põhjal enda tunnistamist ükskõik mis rahvusse kuuluvaks?	254
Kas Maksukorralduse seaduse § 61 korras maksustamisel saab maksuasutistelt nõuda, et neil oleksid täpsad objektiivsed andmed äri läbikäigu kindlaksmääramisel?	256
Kas Hoolekande seaduse § 19 mõtte järgi saab piirivalves teenistuses oleva isiku elamise aega teatava valla piirides lugeda alalises elukohas viibimiseks, mis tuleks viimase kolme aasta hulka arvata?	256
Kas Eesti Vabariigi kodakondsusse kuuluva naisterahva abiellumist välismaalasega Eestis võib registreerida vaimulik perekonnaseisuametnik?	256

Tsiviilosakond.

Kas Tööndusliku töö seaduse § 55 ¹ ette nähtud viivitusraha oma iseloomu poolest on mingisugune avalikõiguslik trahv? . .	257
Kas peapärijale langevast pärandvara väärtusest tuleb maha arvata eluaegse ülalpidamise kohustuse väärtus, mis testamendiga kellegi isiku kasuks peapärija kanda pandud? . .	257
Kas kinnisasja sundmüügi korral ühe kaasomaniku võlgade pärast teisel kaasomanikul on väljaostu-õigus?	258

Kriminaalosalakond.

Mis tuleb mõista KrS § 69 p. 2 ette nähtud „kohtuotsuse“ all?	259
Kas teadlikkus moodustab tahtluse?	259
Kas KrS § 516 ette nähtud süüteo teokoosseisu peab tegija teostama vahenditult või võib see toimuda ka vahendiliselt? .	259
Kuidas tuleb mõista KrS § 391 toodud sõnu: „kui tal selleks oli võimalus“?	260
Kas KrS § 391 ette nähtud 3-kuulist tähtaega tuleb lugeda momendist, mil kohtutäitur hageja soovil ja algatusel kostja poole pöördus täitelehega TKS § 942 alusel?	260
Kas Maksukaristuste seadustiku eeskirju tuleb tarvitusele võtta enne selle väljakuulutamist kordasaadetud tegudes, kui MKS-ga on karistus suurendatud võrreldes teo kordasaatmise ajal kehtinud Tolliseadustikuga?	260

Varia.

Tartu Õigusteadlaste Seltsi aastapeakoosolek 25. V 1936 . . .	262
---	-----

1936. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

seitsmeteistkümnendat aastat.

TOIMETUS:

R. Räägo (peatoimetaja), **E. Ein**, **K. Grau**, **T. Grünthal**, **J. Kleesment**, **A.-T. Kliimann**, **H. Kristal**, **E. Maddison**, **A. Palvadre**, **K. Parts**, **J. Uluots**
A. Mägi (toimetuse sekretär).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seadusandluse ülevaade, kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1934. a. ja 1935. a. otsuseid.

Lähemateks kaastöolisteks on Tartu ülikooli õigus-teaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.

Tellimishind: 8 krooni aastas, üksiknumber **85 s.**

On veel saadaval ajakirja kõik eelmised aastakäigud (1920. a. — 1935. a. ühes lisadega) hinnaga kr. 87.50. Üksikaastakäike ühes vastavate lisadega on saadaval hinnaga: 1920. a. — kr. 1.50; 1921. a. — kr. 3; 1922. a. nr. nr. 5—8 — kr. 4; 1923. ja 1924. a. à kr. 4; 1925. — 1928. a. à kr. 4.50; 1929. — 1935. a. à kr. 7.

Toimetus ja talitus: Tartu, Lai tän. 34.

Toimetuse sekretäri kõnetunnid sealsamas
iga kolmap. ja reede, kell $\frac{1}{2}12$ — $\frac{1}{2}13$.
Toimetuse sekretäri kodune telef. nr. 14-91.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Hind 85 senti

Ilmus 17. juulil 1936.